

LIVSMEDELSTRYGGHET OCH LIVSMEDELS- SYSTEMENS FRAMTID

Centrala frågor för Finlands
utvecklingspolitik

Analys av Utvecklingspolitiska kommissionen,
November 2021

UTVECKLINGSPOLITISKA
KOMMISSIONEN

Innehåll

Sammandrag	3

1. Livsmedelstrygghet och livsmedelssystem

– varför är de akuta ämnen? .....

Maten är nära kopplad till målen för hållbar utveckling	10
Livsmedelstrygghet är ett flerdimensionellt begrepp	11
För livsmedelstrygghet behövs ett fungerande livsmedelssystem	13

2. Vilka har bristande livsmedelstrygghet och varför?.....

Bristande livsmedelstrygghet är den största risken för sårbara grupper	17
Många faktorer undergräver livsmedelstryggheten	18
De allra fattigaste måste kompromissa med mängden mat och kvaliteten på maten.....	18
Småjordbrukarnas svaga ställning påverkar livsmedelstryggheten.....	19
Kvinnor och minoriteter utsätts för många olika typer av diskriminering inom jordbruket.....	19
Katastrofer och konflikter leder till matkriser	20
Klimatförändringen försvårar matproduktionen i många områden	21

3. Vilka är de centrala utmaningarna för

vårt globala livsmedelssystem? .....

Dagens matproduktion överskrider gränserna för vad vår planet tål.....	22
Jordbruket utarmar den biologiska mångfalden	22
Odling har stor påverkan på marken och vattenresurserna.....	23
Klimatförändringen är en extra utmaning för livsmedelstryggheten	24
Förändringar i den globala handeln, ekonomin och marknaden formar livsmedelssystemet	26
Beroendet av importerad mat minskar livsmedelstryggheten.....	27
Befolkningsutvecklingen och urbaniseringen utmanar det globala livsmedelssystemet.....	28
Den krympande befolkningen på landsbygden påverkar matproduktionen	29
Dålig förvaltning påverkar utvecklingen av livsmedelssystemet negativt	30
Det offentliga stödet har minskat, de privata investeringarna har ökat.....	31
Konsekvens mellan olika politiska områden är viktigt.....	33
I EU:s nya strategier betonas hållbar matproduktion	34

4. Livsmedelstrygghetens betydelse har minskat

i Finlands utvecklingspolitik .....

Livsmedelstrygghet och tryggad livsmedelsförsörjning är ett av målen med utvecklingspolitiken.....	36
... men finansieringen av livsmedelstryggheten i utvecklingssamarbetet har minskat betydligt.....	37
Konsekvens mellan olika politikområden skulle öka livsmedelstryggheten i de fattigaste länderna.....	39

5. Livsmedelstrygghetens och -systemens framtid:

Hur kan Finland främja en mer hållbar framtid? .....

Hantering och styrning av livsmedelssystemen på internationell avtalsnivå	41
Finlands regeringar över valperioderna	42
Finlands utvecklingspolitik, utvecklingssamarbete och utvecklingsfinansiering	43

Källor	45

Sammandrag

Denna analys av Utvecklingspolitiska kommissionen behandlar aktuella frågor kring livsmedelstryggheten som är centrala med tanke på den globala utvecklingen och de många och varierande kopplingarna mellan de olika aspekterna av livsmedelstrygghet. Vi fokuserar på sådana aspekter som Finland kan påverka och bära ansvar för internationellt, i synnerhet när det gäller de allra fattigaste länderna och de mest sårbara människorna och grupperna. Vårt syfte är att stärka denna dimension i det nationella beslutsfattandet och den parlamentariska debatten samt i genomförandet av en hållbar utveckling. Dessutom går vi igenom livsmedelstrygghetens roll i utvecklingssamarbetet och det humanitära biståndet. Livsmedelstryggheten betraktas också som ett utmanande tema för flera olika politikområden. Till sist ger vi rekommendationer för hur Finland kan främja och delta i arbetet med att öka hållbarheten i den globala livsmedelstryggheten och livsmedelssystemen.

En expertgrupp bestående av utvecklingspolitiska kommissionens medlemmar har ansvarat för analysen och rekommendationerna. Denna publikation är den andra delen i en helhet med tre teman som granskar de växande utmaningarna för den biologiska mångfalden, livsmedelstryggheten och klimatet samt kopplingarna mellan och i anslutning till dessa fenomen.

Världens livsmedelssystem ska trygga livsmedelsförsörjningen och god näring för den växande befolkningen så att livsmedelsproduktionens ekologiska ramar inte försämras och så att risken för livsmedelskriser minskar. Globalt sett har matproduktionen mätt i kalorier hållit ungefär jämn takt med befolkningsutvecklingen, men nästan 700 miljoner människor får fortfarande inte tillräckligt med mat. Dessutom äter nästan två

miljarder människor livsmedel av näringsmässigt dålig kvalitet. Människor som hör till olika sårbara grupper löper större risk att uppleva bristande livsmedelstrygghet, vilket förvärras ytterligare av katastrofer, konflikter och andra kriser.

Matproduktionen är beroende av den omgivande naturen. Samtidigt utgör den nuvarande livsmedelsproduktionen ett allvarligt hot mot den biologiska mångfalden, ekosystemen och klimatets stabilitet. Globalt sett är matproduktionen den största enskilda faktorn som påverkar miljöns tillstånd och överskridandet av planetens gränser. Den påverkar också klimatförändringen, eftersom matproduktionens utsläpp av växthusgaser utgör 21–37 procent av alla utsläpp som orsakas av människan. Klimatförändringen försämrar också livsmedelstryggheten och nutritionen på många olika sätt, till exempel genom att påverka jordbrukarnas utkomst och matens kvalitet.

Många människors arbete och utkomst är beroende av olika delar av livsmedelskedjan, men deras livsmedelstrygghet och inkomster är sårbara. Coronapandemin har ytterligare förvärrat situationen. Klimatförändringar har redan påverkat livsmedelstryggheten för många människor, bland annat på grund av att extrema väderfenomen har tilltagit och blivit allt vanligare. Långvariga konflikter har också försämrat livsmedelstryggheten för många. Dessutom medför befolkningstillväxten, urbaniseringen och landsbygdens avfolkning egna utmaningar för livsmedelssystemen och livsmedelstryggheten.

Till följd av den ökade handeln och den globala arbetsfördelningen är de lokala livsmedelssystemen också allt mer kopplade till det globala livsmedelssystemet. Kopplingen mellan lokala och regionala livsmedelssystem är dock globalt sett mycket ojämlig, och fördelarna med nationell handel och arbetsfördelning fördelas inte jämnt. För närvarande finns det inga styrmekanismer på systemnivå. Den bristande hållbarheten återspeglas också i de regionala och lokala systemen. Förändringar i livsmedelssystemen måste göras på många nivåer, eftersom förändringar på systemnivå förutsätter förändringar på såväl lokal som global nivå.

Livsmedelssystemen kan hanteras och styras genom internationella avtal. Vi önskar att Finland påverkar aktivt under till exempel FN:s toppmöte om livsmedelssystem för att påskynda en hållbar förändring och minskad ojämlikhet mellan olika livsmedelssystem. Finland bör också förbinda sig att genomföra toppmötets agenda nationellt

---

Klimatförändringar har redan påverkat livsmedelstryggheten för många människor, bland annat på grund av att extrema väderfenomen har tilltagit och blivit allt vanligare.

och internationellt. Finland ska inta en aktiv roll i internationella organisationer och förhandlingsprocesser för att jordbruket ska få en starkare roll i anpassningen till och kampen mot klimatförändringarna och för att den biologiska mångfaldens betydelse för livsmedelstryggheten ska uppmärksammas mer. Finland kan och bör profilera sig som en diplomat för livsmedelstrygghet. Finland bör belysa kopplingarna mellan olika aspekter av livsmedelstryggheten och lyfta fram nya metoder för att stärka livsmedelstryggheten.

Enligt den nya utvecklingspolitiska redogörelsen hör det till Finlands utvecklingspolitiska mål att människorna i utvecklingsländer ska ha bättre möjligheter att producera och skaffa säker, hälsosam och näringsrik mat. Detta bör också synas i finansieringen. I Finlands utvecklingssamarbete har finansieringen av livsmedelstryggheten, jordbruket och landsbygdsutvecklingen dock minskat betydligt under de senaste åren. Främjandet av hållbara livsmedelssystem och livsmedelstryggheten bör synas i såväl de utvecklingspolitiska riktlinjerna som i finansieringen. Detta betyder att det behövs en trovärdig och konkret plan för att höja anslagen för utvecklingssamarbete till den nivå som FN rekommenderar. Samtidigt måste finansieringen som riktas till livsmedelstrygghet, jordbruk och landsbygdsutveckling höjas.

Utvecklingspolitiska kommissionens publikation innehåller mer detaljerade rekommendationer som syftar till att stärka livsmedelstryggheten och livsmedelssystemens hållbarhet med hjälp av Finlands internationella påverkansarbete, ett konsekvent genomförande av hållbar utveckling och utvecklingssamarbete.

Denna analys från Utvecklingspolitiska kommissionen (UPK) leder till aktuella och med tanke på den globala utvecklingen kritiska livsmedelstrygghetsfrågor och tillhörande mångsidiga kopplingar. Publikationen fokuserar på teman där Finland har inflytande och ansvar internationellt, i synnerhet i förhållande till de allra fattigaste länderna och de människor och grupper som lever under de mest sårbara förhållandena. Vår avsikt är att stärka denna dimension i den nationella, i synnerhet den parlamentariska, debatten, i beslutsfattandet och i verkställandet av en hållbar utveckling. Dessutom granskar vi livsmedelstrygghetens roll i utvecklingssamarbetet och det humanitära biståndet samt som ett utmanande tema inom olika politikområden.

FN:s toppmöte om livsmedelssystem som hålls i år understryker hur aktuell och brådskande frågan är. Även i Finland och Norden har dialogen mellan olika aktörer varit livlig. Syftet med dialogen är att tillsammans lyfta fram både redan identifierade och nya lösningar, strategier och åtgärder för att anpassa livsmedelssystemen för en hållbar utveckling¹. Publikationens sista kapitel fokuserar på de lösningar och rekommendationer som vi utarbetar för att främja de utvecklingspolitiska mål som nämns ovan. Publikationen är andra delen i en helhet med tre teman, där UPK granskar de växande utmaningarna för naturens mångfald, livsmedelstryggheten och klimatiförändringen samt kopplingarna mellan och i anslutning till dessa fenomen.

Publikationen har sammanställts av en expertgrupp bestående av medlemmar i UPK där följande medlemmar ingick: Marikki Stocchetti/UPK:s generalsekreterare, Anna Santala/jord- och skogsbruksministeriet, Anne Tarvainen/WWF, Elina Korhonen/Befolkningsförbundet, Emilia Nordlund/VTT, Emilia Runeberg/Fingo, Juha Ruippo/MTK, Kaisa Korhonen/Unipid, Kaisa Lähdepuro/social- och hälsovårdsministeriet, Marjaana Kokkonen/miljöministeriet, Sanna-Liisa Taivalmaa/utrikesministeriet, Sirpa Sarlio/social- och hälsovårdsministeriet, Toni Jokinen/Finlands Röda Kors. Gruppens facilitator och huvudskribent har varit fil. dr Jaana Vormisto (FIANT Consulting Oy) med stöd av UPK:s sekretariat. Gruppen vill också tacka de utomstående experterna fil. dr Kaisa Korho (e2 Tutkimus), fil. dr Ville Lähde (BIOS) samt forskningsdoktor Mika Jalava (Aalto-universitetet) för deras viktiga synpunkter och kommentarer i diskussionen.

1. Livsmedelstrygghet och livsmedelssystem – varför är de akuta ämnen?

Vi står inför en stor utmaning: Världens livsmedelssystem bör garantera livsmedelstrygghet och bra näring för en växande befolkning på ett sätt som gör att de ekologiska förutsättningarna för matproduktion inte försämras och risken för matkriser minskar. Med matproduktion avses jordbruksproduktion (jordbruk och boskapsskötsel) samt annan primärproduktion, såsom fiskodling och fiske. Även om matproduktionen globalt sett mätt i kalorier ungefär har hållit jämna steg med befolkningsutvecklingen, har närmare 700 miljoner människor fortfarande inte tillräckligt med mat². Dessutom äter nästan två miljarder människor mat av näringsmässigt dålig kvalitet, övervikt är ett globalt problem och dålig kost ökar människors risk att bli sjuka, inte bara i smittsamma sjukdomar utan även i icke-smittsamma sjukdomar³.

Matproduktionen är beroende av de tjänster som den omgivande naturen och dess ekosystem erbjuder. Tjänster i vilka den biologiska mångfalden spelar en central roll är till exempel reglering av näringsämnenas och vattnets kretslopp eller pollinering av insekter. Samtidigt utgör den nuvarande matproduktionen ett allvarligt hot mot bevarandet av den biologiska mångfalden och ekosystemens balans och återhämtningsförmåga samt mot klimatets stabilitet. Globalt sett är matproduktionen den största enskilda faktorn som påverkar försämringen av miljöns tillstånd och överskridandet av gränserna för planetens hållbarhet⁴.

Den nuvarande matproduktionen påverkar också klimatförändringen, eftersom de sammanräknade växthusgasutsläppen från jordbruksproduktionen, de förändringar i markanvändningen som är kopplade till produktionen samt de övriga stegen i livsmedelskedjan (till exempel förädling och transport) står för 21–37 procent av alla växthusgasutsläpp som orsakas av människor⁵. Klimatförändringen försämrar å sin sida på många sätt livsmedelstryggheten och näringstillförseln till exempel genom att påverka jordbrukarnas försörjning och matens kvalitet. Den har en direkt inverkan på matproduktionen, men den har också negativa konsekvenser för ekosystemen och den biologiska mångfalden. Klimatförändringen är kopplad till exempelvis katastrofer genom extrema väderfenomen, men också till konflikter.

Den pågående globala coronapandemin har också visat att dylika störningar ytterligare ökar livsmedelssystemens sårbarhet. Pandemin har påverkat miljontals människors hälsa och försörjning, och har försämrat deras tillgång till mat och deras möjligheter att skaffa mat. 2020 hade cirka 155 miljoner människor i 55 länder matkris. Det var nästan 20 miljoner mer än året innan. Coronapandemin och dess följder förklarar en del av ökningen, men den viktigaste faktorn som ökade antalet matkriser var fortfarande konflikterna. Följderna av konflikter och coronapandemin drabbar i synnerhet bräckliga samhällen och de som redan är de mest sårbara⁶.

I livsmedelssystemet och den livsmedelstrygghet som uppstår genom det ingår förutom matproduktion även förädling, transport, handel, konsumtion och faktorer som påverkar och styr dessa. Många av de fattigaste ländernas beroende av importerad mat har ökat och den lokala livsmedelsproduktionen har drabbats. Importberoendet ökar sårbarheten för kriser, särskilt prisfluktuationer. Matkriserna har blivit vanligare och mer långvariga⁷.

Bristande livsmedelstrygghet förekommer mest i de områden där befolkningstillväxten är snabbast i världen. Den växande befolkningen, förutom klimatförändringen och olika konflikter, ökar trycket på användningen av naturresurser och odlingen av jordbruksmark. Dessutom ökar trycket på att producera tillräckligt med näringsrik mat också på grund av de föränderliga åldersstrukturerna, urbaniseringen och de stigande inkomstnivåerna⁸.

Bristande livsmedelstrygghet är kopplat till lokala hierarkier, nationell styrning, nationella och globala marknader, lagar och praxis. Det har också att göra med tämligen ojämlika och sammankopplade lokala, nationella och globala ekonomier. Dessa faktorer formar hur människor använder naturresurser, hur beroende de är av naturresurser och hur förändringar i

Pandemin har påverkat miljontals människors hälsa och försörjning, och har försämrat deras tillgång till mat och deras möjligheter att skaffa mat.

resurserna påverkar dem. Låg resiliens mot exempelvis matkriser bottnar alltså i social ojämlikhet, ojämlik tillgång till resurser, fattigdom, svag infrastruktur, avsaknad av möjligheter till delaktighet och brist på sociala trygghetssystem. Det gör att människor har begränsade möjligheter att klara sig under olika kriser eller störningar, till exempel torka⁹.

Av dessa anledningar behöver vi snarast en radikal och global systemförändring. En förändring av livsmedelssystemen kräver ett mångsidigt förhållningssätt, eftersom de har flera dimensioner. De är också dynamiskt kopplade till varandra, så om förändringar görs i vissa delar av livsmedelssystemet återspeglas förändringarna också i andra delar. Utan stora förändringar uppnås inte målen för hållbar utveckling, Parisavtalet och andra miljökonventioner. Dessutom ärver kommande generationer en jord vars tillstånd har försämrats allvarligt och där en stor del av människorna i allt högre grad lider av näringsbrist och sjukdomar som kan bekämpas. Näringsbrist är en tillstånd då vissa näringsämnen saknas eller där mängden maten inte motsvarar behovet.¹⁰

Mat som en mänsklig rättighet

Tillräcklig föda är en grundläggande förutsättning för ett människovärdigt liv, eftersom rätten till mat har definierats som en mänsklig rättighet redan i förklaringen om de mänskliga rättigheterna från 1948 och fortfarande definieras i senare människorättskonventioner, såsom i den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR). Enligt kommittén som övervakar ICESCR-konventionen förverkligas rätten till tillräcklig föda när varje kvinna, man och barn, ensam eller tillsammans med andra, har en fysisk och ekonomisk möjlighet att få tillräckligt med mat eller metoder för att skaffa det. Dessutom innebär rätten till mat enligt kommittén

- tillgången till mat i en mängd och av en kvalitet som räcker för att tillgodose individers näringsbehov på ett säkert sätt (utan skadliga ämnen) samt på ett kulturellt godtagbart sätt.
- ett hållbart matintag som inte inkräktar på andra rättigheter.

Centrala standarder i rätten till mat är tillräcklighet, tillgång och tillgänglighet, och till dessa hör också stabilitet och hållbarhet.

Maten är nära kopplad till målen för hållbar utveckling

Agenda 2030 och dess mål för hållbar utveckling styr främjandet av en hållbar utveckling i alla länder. Två centrala punkter i målet för hållbar utveckling är att avskaffa hungersnöden, uppnå livsmedelstrygghet, förbättra näringstillförseln och främja ett hållbart jordbruk¹².

Delmålen för mål 2 för hållbar utveckling betonar

- avskaffande av hungersnöd fram till 2030,
- säkerställande av tillräckligt säker och näringsrik mat för alla,
- avlägsnande av alla former av näringsbrist,
- en fördubbling av jordbrukets produktivitet och småproducenternas intäkter fram till 2030,
- att garantera hållbara livsmedelsproduktionssystem och införa jordbruksmetoder som ökar produktiviteten, skyddar miljön och bidrar till att förebygga hot förknippade med klimatförändringen,
- bevarande av arternas genetiska mångfald.

Enligt den senaste gemensamma uppskattningen från FN-organisationerna lider nästan 690 miljoner människor (8,9 procent av världens befolkning) av undernäring, det vill säga de får inte den energi de behöver från maten. Trots att antalet undernärda har minskat under de senaste decennierna har det ökat sedan 2014¹³. Till exempel under 2020 ökade antalet personer som behövde akut mathjälp med 20 miljoner¹⁴.

Dessutom uppskattas det att cirka två miljarder människor inte har möjlighet att regelbundet få tillräckligt med säker och näringsrik mat, det vill säga att även de lider av matbrist och i synnerhet av dålig näringstillförsel. Vi är alltså inte på väg mot mål två för hållbar utveckling, utan antalet undernärda ökar tvärtom i framtiden om den nuvarande trenden fortsätter (antalet undernärda enligt den nuvarande trenden beräknas uppgå till 840 miljoner år 2030)¹⁵.

I sin översikt från november förra året bedömde Världslivsmedelsprogrammet (WFP)¹⁶ att över 270 miljoner människor i de områden där de arbetar antingen lider av akut bristande livsmedelstrygghet eller riskerar att drabbas av det. Det beror på

att coronapandemin har förvärrat situationen i områden som redan lider av konflikter, socioekonomisk tillbakagång, naturkatastrofer, klimatförändringar och skadedjur. Även i rapporten Resilient Food Systems från Globala miljöfondens (GEF) och Internationella jordbruksfonden (IFAD)¹⁷ konstateras det att pandemin har visat hur sådana yttre störningar tillsammans med befintliga utmaningar (exempelvis försämring av jordmånen, improduktiva jordbruksmetoder, osäker försörjning och klimatförändringar) på lång sikt ökar sårbarheten i småproducenters produktionssystem.

Målen för hållbar utveckling är kopplade till varandra. Det innebär att man för att utrota hungersnöden, uppnå livsmedelstrygghet, förbättra näringsintaget och främja ett hållbart jordbruk också måste bidra till att uppnå många andra mål. Olika typer av beroenden (synergier och trade-off) mellan målen har analyserats i viss grad¹⁸. Uppnåendet av mål 2 är till exempel starkt förknippat med uppnåendet av mål 3 (hälsa och välfärd), mål 4 (god utbildning), mål 7 (förmånlig och ren energi) samt mål 8 (människovärdigt arbete och ekonomisk tillväxt).

Målen för hållbar utveckling är kopplade till varandra. Det innebär att man för att utrota hungersnöden, uppnå livsmedelstrygghet, förbättra näringsintaget och främja ett hållbart jordbruk också måste bidra till att uppnå många andra mål.

Livsmedelstrygghet är ett flerdimensionellt begrepp

Begreppet livsmedelstrygghet är flerdimensionellt och dess olika dimensioner har betonats på olika sätt under årens lopp. I början betonades starkt tillgången på mat, eftersom hunger i första hand ansågs bero på brist på mat och prisinstabilitet på global nivå. Begreppet har uppdaterats i takt med att forskningen om och förståelsen för orsakerna till hungersnöden har ökat och i dag definierar de flesta begreppet på följande sätt: Livsmedelstrygghet förverkligas när alla människor vid alla tidpunkter har fysiska, sociala och ekonomiska möjligheter att få tillräckligt med trygg och näringsrik mat som motsvarar deras behov och preferenser och möjliggör ett aktivt och hälsosamt liv¹⁹.

Livsmedelstrygghet bygger på fyra pelare

Enligt definitionen har livsmedelstryggheten fyra centrala pelare. Den första pelaren har att göra med **mängden och tillgången på mat**, det vill säga var och en ska ha tillräckligt med näringsrik mat som också är kulturellt acceptabel och säker. Förverkligandet av denna pelare beror bland annat på produktionen, lagringen och importen av mat. Den andra pelaren gäller **möjligheterna att skaffa mat**, det vill säga människors fysiska, sociala och ekonomiska möjligheter att skaffa tillräckligt med mat. Alla bör ha möjlighet att skaffa tillräckligt med mat, även personer som hör till sårbara grupper. Möjligheterna att skaffa tillräckligt med mat påverkas bland annat av inkomstnivån och inkomstfördelningen, den sociala tryggheten, marknadens funktion och matpriset.

Kontinuiteten i utbudet och stabiliteten som tredje pelare medför stabilitet och förutsägbarhet i de sociala och ekologiska förhållandena i livsmedelstryggheten. Det ska finnas tillräckligt med näringsrik mat och det ska även vara möjligt att skaffa maten oberoende av olika säsongsvariationer eller krissituationer (t.ex. vid extrema väderfenomen, konflikter, ekonomiska kriser eller andra kriser). Stabilitet och förutsägbarhet innebär också att alla fyra pelare för livsmedelstryggheten måste ha en stabil grund. Den fjärde pelaren, **utnyttjandet av maten eller matens användbarhet**, innebär matens kvalitet samt tillförseln av nödvändiga näringsämnen genom maten och att tillgodogöra sig dem. Utnyttjandet påverkas bland annat av matvanor, matlagning, hälsotillstånd, matens fördelning inom familjen och hur mångsidig kosten är. Dessutom påverkas utnyttjandet av faktorer som ligger utanför själva maten, såsom rent vatten, hygien och sanitet samt hälso- och sjukvård.

För att livsmedelstryggheten ska vara hållbar måste den byggas på en ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar grund (se figur 1). Kommittén för tryggad livsmedelsförsörjnings expertpanel på hög nivå har föreslagit hållbarhet som en ny pelare vid sidan av de tidigare fyra. Hållbarhet skulle innebära praxis i livsmedelssystemet som säkerställer att de nuvarande behoven i anslutning till livsmedelstryggheten uppnås utan att kommande generationers livsmedelstrygghet äventyras. Dessutom föreslår expertpanelen att en pelare för individers eller grupperns funktionsförmåga och valmöjligheter läggs till begreppet livsmedelstrygghet (agency)²⁰.

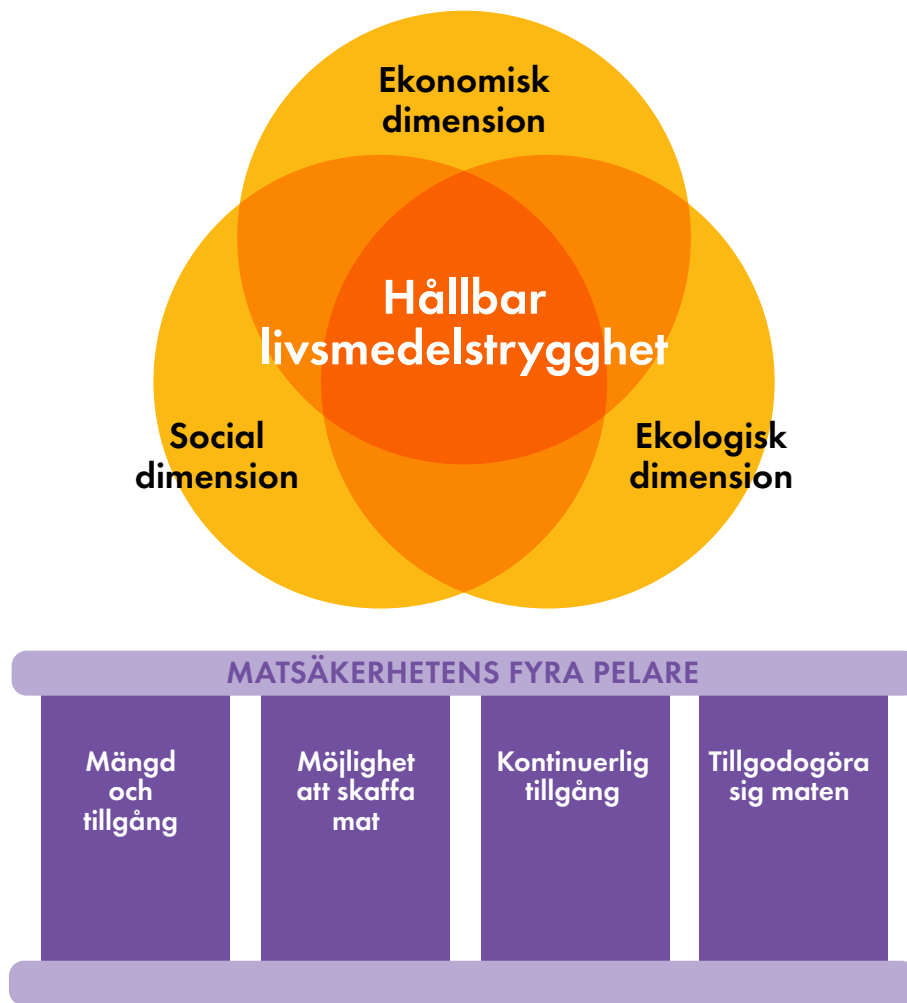

Bild 1. Livsmedelstryggheten bygger på pelarna mängden mat och dess tillgänglighet, möjligheten att skaffa mat, kontinuiteten och stabiliteten i utbudet samt utnyttjandet av maten eller dess användbarhet. För att livsmedelstryggheten ska vara hållbar måste den bygga på en ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar grund. Bildkälla: Omarbetat från Winland-projektet Policy Brief VI ²¹

För livsmedelstrygghet behövs ett fungerande livsmedelssystem

I samband med livsmedelstrygghet talar man ofta om livsmedelssystem. Med livsmedelssystem avses en omfattande verksamhet som leder till livsmedelstrygghet. Livsmedelssystemet består av en matkedja och dess verksamhetsmiljö.

Matkedjan beskriver matens väg från matproducenterna via förädling, distribution, handel och tjänster till matkonsumenterna. Den tar också hänsyn till de insatser som behövs i matproduktionen samt det avfall som uppstår i kedjan. Utöver kedjan innehåller livsmedelssystemet också en verksamhetsmiljö, det vill säga interaktion, styrande och förändrande krafter samt olika resultat (se figur 2).

De styrande och förändrande krafterna gäller till exempel politisk stabilitet, jordbruks- och livsmedelspolitik, internationell handel, hälsa, utbildning, infrastruktur, miljöfrågor, sociala och kulturella faktorer samt teknik och vetenskap. Matproduktion, förädling, distribution, tillverkning och konsumtion ger olika resultat, däribland livsmedelstrygghet och en bra näring, men också exempelvis affärsverksamhet, sysselsättning, hälsa och välfärd. I avkastningen ingår också olika biprodukter och avfall, men också olika utsläpp såsom utsläpp av näringsämnen och växthusgaser samt olika konsekvenser för miljön och ekosystemen, då exempelvis den biologiska mångfalden minskar²².

En cirkulär ekonomi är också kopplad till livsmedelssystemet. Den cirkulära ekonomins möjligheter och åtgärder är beroende av vilken mat som produceras och hur. I olika faser av livsmedelskedjan kan man exempelvis minska mängden spill och avfall som uppstår, återanvända livsmedel, utnyttja biprodukter och matavfall samt återvinna näringsämnen²³.

Livsmedelssystemen kan granskas på olika nivåer. Det lokala eller regionala livsmedelssystemet är ett mer begränsat system än det nationella (till exempel på kommunal nivå eller landskapsnivå). Det lokala och regionala och nationella systemet är sammankopplade och det globala livsmedelssystemet kopplar ihop de nationella systemen med det globala nätverket²⁴. Till exempel är EU:s och Afrikas livsmedelssystem en del av ett globalt nätverk som sammankopplar dem med varandra. Den globala kopplingen mellan lokala och regionala livsmedelssystem är dock mycket ojämn och fördelarna med den nationella handeln och arbetsfördelningen är inte jämnt fördelade. Livsmedelssystemens karaktär och struktur runt om i världen varierar kraftigt, vilket påverkar förmågan att agera i ett globalt system.

Dagens livsmedelssystem kännetecknas också av att många lokala och regionala livsmedelssystem

är allt starkare kopplade till varandra och även till det globala systemet²⁵. Majoriteten av världens befolkning lever i områden som i viss mån är beroende av import av livsmedel och olika produktionsinsatser (t.ex. gödsel, foder, jordbrukskemikalier)²⁶. Importvolymen av dessa har ökat enormt. De lokala naturförhållandena definierar därmed i allt mindre grad de lokala och regionala livsmedelssystemen och deras självförsörjningsgrad sjunker. Det har å andra sidan skyddat mot störningar såsom missväxtår, eftersom det finns alternativa kanaler att tillgå. Å andra sidan har sårbarheten ökat eftersom störningarna kan sprida sig snabbt via globala kopplingar och det finns färre buffertar som motverkar spridningen. Ojämligheten i handelsförbindelserna har bidragit till att många lokala livsmedelssystem har försvagats, eftersom den lokala produktionen inte kan konkurrera med importen²⁷.

Majoriteten av världens befolkning lever i områden som i viss mån är beroende av import av livsmedel och olika produktionsinsatser.

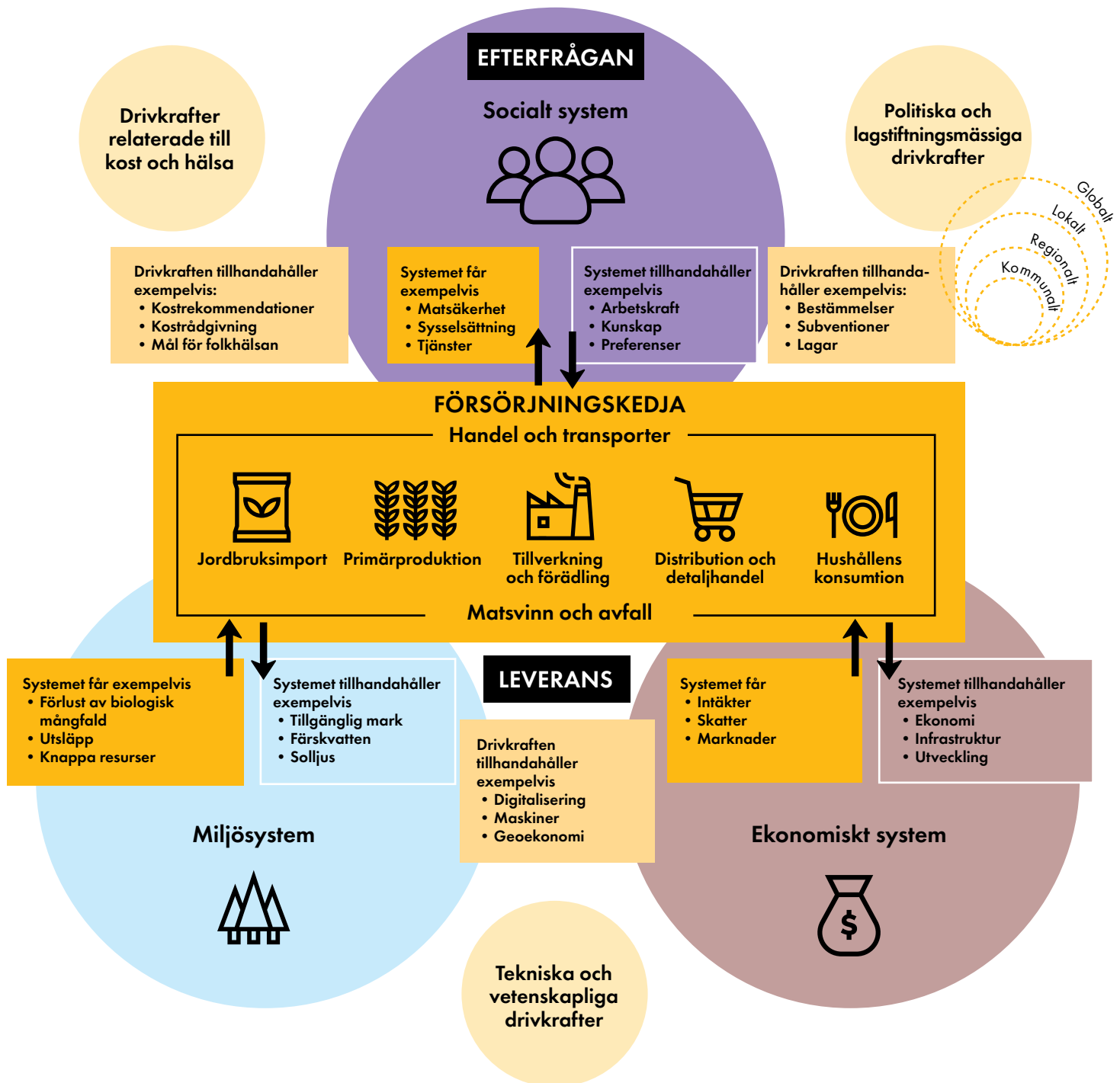

Bild 2. Förenklad bild av livsmedelssystemet. Livsmedelssystemet omfattar matkedjan och dess verksamhetsmiljö, det vill säga interaktionsrelationer och styr- och förändringskrafter i kedjan samt de olika outputs som systemet ger. Livsmedelssystemen kan granskas på olika nivåer, exempelvis samhällsnivå, regional nivå, lokal nivå eller global nivå. Bildkälla: Lehikoinen²⁸

2. Vilka har bristande livsmedelstrygghet och varför?

Enligt den senaste uppskattningen fanns det 690 miljoner människor i världen som led av kronisk undernäring 2019. Huvudparten av dem som lider av kronisk undernäring finns i Asien (381 miljoner, 8,1 procent av befolkningen), men även i de afrikanska länderna är de cirka 250 miljoner och utgör en större andel av befolkningen i regionen (19,1 procent). Dessutom ökar antalet personer med kronisk undernäring snabbast i Afrika. Förekomsten av undernäring bedöms per land och bygger på mängden energi, det vill säga kalorier. Då tittar man inte på näringsinnehållet i den erhållna energin, det vill säga hur näringsrik och hälsosam maten är²⁹.

I den senaste globala rapporten³⁰ uppskattades det också att totalt två miljarder människor, det vill säga 25,9 procent av världens befolkning, inte regelbundet fick tillräckligt med näringsrik mat 2019, det vill säga att de lider av måttlig eller allvarlig bristande livsmedelstrygghet.

Bristande livsmedelstrygghet försämrar ofta kvaliteten på näringen, vilket leder till olika former av näringsbrist, såsom undernäring, det vill säga otillräckligt med energi. Problemet är också ett bristfälligt intag av näringsämnen eller överskottsenergi i förhållande till behovet (övervikt och fetma). Uppskattningsvis lider nästan var tredje människa i världen av någon form av näringsbrist. År 2019 lider åtminstone 340 miljoner barn av brist på spårämnen. Över en femtedel av världens barn under fem år lider av en långsammare tillväxt³¹.

Dessutom verkar det som om antalet personer som lider av olika former av näringsbrist ökar i världen. Till exempel har antalet överviktiga barn under 5 år ökat under de senaste åren och 2019 var antalet 38,3 miljoner. Ungefär en fjärdedel av de överviktiga barnen var i Afrika och 45 procent i Asien³².

Det är viktigt att förstå att de olika former av näringsbrist som nämns ovan (det vill säga förutom undernäring även brist på spårämnen och övervikt) kan förekomma i samma land, i samma familj och till och med hos samma individ³³. Familjens mamma kan till exempel lida av fetma och brist på spårämnen, och familjens barn lider av en

långsam tillväxt. Undernäring och näringsbrist hos kvinnor påverkar inte bara deras egen hälsa, utan också barnens hälsa och utveckling, och följderna av det överförs också från generation till generation. Exempelvis en undernärd mammas barn lider av en långsam tillväxt och den kognitiva utvecklingen försämras och när hon blir mamma får hon ett underviktigt barn. Denna börda i andra eller tredje led förekommer i många länder, men drabbar i allt högre grad de allra fattigaste³⁴.

Bristande livsmedelstrygghet är den största risken för sårbara grupper

Personer som tillhör olika sårbara grupper löper större risk att uppleva bristande livsmedelstrygghet. Kvinnor och flickor upplever i högre grad bristande livsmedelstrygghet än män inom både samhällen och hushåll³⁵. Regionalt sett hittar man de största skillnaderna mellan könen i Latinamerika³⁶. Kvinnorna lider av brist på kalorier, men också brist på näringsämnen. Till exempel uppskattas var tredje kvinna i fertil ålder ha järnbristanemi³⁷. Flickor som gifter sig som unga (barnäktenskap) upplever i högre grad anemi och näringsbrist än de som gifter sig senare. Dessutom lider barn som ingått äktenskap när de är unga ofta av undervikt, dålig näringsstatus och långsammare tillväxt³⁸.

Även personer som tillhör urfolken upplever ofta bristande livsmedelstrygghet³⁹. Enligt en undersökning i Brasilien lider barnen i bland urfolken i högre grad än andra barn av en långsammare tillväxt på grund av undernäring. Utbredningen av undernäringen var däremot kopplad till andra socioekonomiska faktorer, såsom inkomst, hushållens tillgångar, utbildning och sanitet⁴⁰.

För personer med funktionsnedsättning kan funktionsnedsättningen både vara orsaken till och en följd av bristande livsmedelstrygghet. Stigma i anslutning till funktionsnedsättning kan leda till att spädbarn inte ammas eller att ett barn med funktionsnedsättning får mindre mat eller mindre näringsrik mat⁴¹.

Dessutom har man observerat att risken för matbrist för de fattigaste, minst utbildade, arbetslösa, personerna med hälsoproblem och personer som bor på landsbygden är större än för andra⁴². Även personer som är flyktingar eller som förflyttar sig på grund av katastrofer och konflikter med mera (även inom landet) lider ofta av bristande livsmedelstrygghet⁴³.

Huvudparten av dem som lider av bristande livsmedelstrygghet i världen är

*Kvinnor och flickor
upplever i högre
grad bristande
livsmedelstrygghet
än män inom både
samhällen och
hushåll.*

småjordbrukare eller fiskare eller arbetar med matproduktion på annat sätt⁴⁴. Uppskattningsvis 84 procent av gårdarna är på mindre än två hektar. Enligt globala beräkningar används endast en fjärdedel av all jordbruksmark på dessa små gårdar, men de producerar 30–34 procent av världens mat. De små jordbruken utgör huvudparten av jordbruksproduktionssystemen i Afrika söder om Sahara samt i Syd- och Sydostasien⁴⁵. Trots matproduktionen lider småjordbrukarna själva av undernäring, eftersom åkrarnas ringa storlek och dåliga produktivitet inte nödvändigtvis garanterar tillräckligt med föda och intäkter för hela året⁴⁶.

Även om jordbrukets sysselsättningseffekt har minskat under de senaste två decennierna har jordbruket fortfarande en viktig roll i den globala södern. I synnerhet i Afrika och Asien är jordbruket, livsmedelsbehandling och detaljhandeln viktiga för sysselsättningen och viktiga näringsgrenar. Trots jordbrukarnas viktiga roll i livsmedelsproduktionen lider många av dem och deras familjer av fattigdom och bristande livsmedelstrygghet⁴⁷.

Många faktorer undergräver livsmedelstryggheten

Bristande livsmedelstrygghet beror på många olika faktorer som ofta är starkt kopplade till varandra. Dessutom kan det vara så att de inte bara är orsakerna till den bristande livsmedelstryggheten utan även konsekvenser av den. För att öka livsmedelstryggheten måste man förstå hur olika faktorer påverkar både samhällets och olika individers situation i olika sammanhang.

I vissa områden är matproduktionen liten och brist på mat är ett tydligt problem. I exempelvis Afrika finns det områden där det är viktigt att öka matproduktionen. Som helhet produceras det dock mer än tillräckligt med mat för den nuvarande befolkningen. Å andra sidan produceras det även mat för export i områden där människor lider av hunger och undernäring, det vill säga den bristande livsmedelstryggheten beror inte nödvändigtvis på brist på mat⁴⁸.

De allra fattigaste måste kompromissa med mängden mat och kvaliteten på maten

Näringsrik och hälsosam mat blir ouppnåeligt, särskilt för de allra fattigaste, eftersom den är för dyr för dem. En betydande andel av inkomsterna bland dem som lever i extrem fattigdom (inkomster under 1,90 US-dollar per dag) går åt till att skaffa mat⁴⁹. Huvudparten, närmare bestämt fyra av fem som lider av extrem fattigdom, bor på landsbygden och under de senaste åren har deras andel ökat ytterligare. I Afrika söder om Sahara och i Sydostasien, där urbaniseringen i allmänhet har gått långsammare, är andelen fattiga som bor på landsbygden särskilt stor: 83 procent i Afrika

söder om Sahara och 89 procent i Sydasien. Fattigdomen på landsbygden är starkt kopplad till arbets- och försörjningsmöjligheterna inom jordbrukssektorn, där extrem fattigdom är vanligare än bland dem som är verksamma inom andra sektorer⁵⁰. Uppskattningsvis en fjärdedel av dem som arbetar inom jordbrukssektorn lever i extrem fattigdom⁵¹.

De som lider av fattigdom är tvungna att kompromissa inte bara med mängden mat, utan också med kvaliteten, det vill säga på näringsvärde och säkerhet. Fattigdom handlar inte bara om brist på inkomster, utan påverkas av många andra faktorer, såsom social ojämlikhet, sårbarhet, människors förmåga och möjligheter att försvara sina rättigheter samt brist på utbildning, hälso- och sjukvård och sanitet⁵².

Småjordbrukarnas svaga ställning påverkar livsmedelstryggheten

Småjordbrukarnas livsmedelstrygghet försämras av att det finns begränsad tillgång till mark, vatten, produktionsinsatser och rådgivningstjänster. Dessutom har de begränsad information om marknader, priser, väderlek, bättre teknik och riskhanteringsverktyg. Tillgången till mark för småjordbrukare har bland annat påverkats av att investerarna efter matkrisen 2008 köpte eller arrenderade ut stora markområden i Afrika, Asien och Latinamerika. De började också bedriva storskaliga exportjordbruk⁵³.

Ofta kan småjordbrukare inte använda nya och mer produktiva odlingsmetoder på grund av att produktionsinsatserna är dyra eller på grund av att metoderna inte lämpar sig för lokala förhållanden⁵⁴. Lagstiftningen om exempelvis patent försvagar i sin tur småjordbrukarnas ägande och användning av eget utsäde. Användningen av eget utsäde är viktigt för att producera mångsidig och näringsrik mat, men det ökar också odlarnas förmåga att anpassa sig till klimatförändringen. En svag marknadsinfrastruktur och koncentrationen på den lokala marknaden undergräver också småjordbrukarnas tillträde till marknaden. Dessutom är brister i eller total brist på social trygghet och en svag förhandlingsposition i ekonomiska och politiska sammanhang en del av förklaringen bakom de små jordbrukarnas låga livsmedelstrygghet⁵⁵.

Kvinnor och minoriteter utsätts för många olika typer av diskriminering inom jordbruket

I den globala södern är jordbruket en viktig arbetsgivare för kvinnor på landsbygden, och kvinnornas andel av arbetskraften inom jordbruket är i genomsnitt 42 procent⁵⁶. Även om kvinnornas roll i jordbruksproduktionen är central i den globala södern, drabbas de av många olika former av diskriminering. De kan inte nödvändigtvis använda, förvalta, äga och ärva mark. Och om de har tillgång till markområden är de

ofta mindre än männens. Ofta har kvinnor också svårt att få de insatser som behövs i produktionen, såsom utsäde, gödselmedel, arbetskraft och finansiering. Kvinnorna får också färre rådgivningstjänster och de har ett lägre deltagande i olika organisationers (t.ex. kooperativ) verksamhet och beslutsfattande⁵⁷. Dessutom har kvinnornas arbete inom jordbruket koncentrerats till små jordbruk, små företag, och ofta utför de oavlönat arbete på hemmets gård. Arbetet är också ofta säsongsbetonat eller på deltid. Den eventuella lönen är låg och kvinnorna får mindre betalt för samma arbete som männen⁵⁸.

Förutom kvinnor kan personer med funktionsnedsättning eller personer som tillhör etniska eller andra minoriteter på grund av diskriminerande politik och praxis ha dåliga eller obefintliga försörjningsmöjligheter, vilket påverkar deras livsmedelstrygghet⁵⁹.

Coronapandemin har förvärrat situationen ytterligare för människor inom jordbrukssektorn som redan sedan tidigare lider av extrem fattigdom och bristande livsmedelstrygghet. Över huvud taget har pandemin försämrat miljontals människors tillgång till mat och möjlighet att skaffa mat i och med att deras försörjning har försvårats. De mest utsatta är arbetstagare inom den inofficiella ekonomin, gästarbetare och andra sårbara grupper, eftersom de flesta av dem inte omfattas av social trygghet och inte har tillgång till hälso- och sjukvård av hög kvalitet⁶⁰.

Katastrofer och konflikter leder till matkriser

Olika katastrofer, konflikter och andra kriser ökar den bristande livsmedelstryggheten. I södra Afrika (tio länder) har det rapporterats att nästan 45 miljoner människor lider av akut bristande livsmedelstrygghet, vilket är en följd av i synnerhet torka och

översvämningar men även av pandemin⁶¹. Flyktingar lider också av bristande livsmedelstrygghet. Antalet flyktingar, även inom landet, har ökat till följd av långvariga konflikter och katastrofer. I Afrika drabbades 63 procent av olika matkriser under 2020, medan antalet föregående år var 54 procent. Ökningen förklaras av konflikter (till exempel i Demokratiska republiken Kongo) med tillhörande flyktingskap, coronapandemin

---

*Flyktingar lider
också av bristande
livsmedelstrygghet. Antalet
flyktingar, även inom
landet, har ökat till följd av
långvariga konflikter och
katastrofer.*

och dess ekonomiska konsekvenser samt extrema väderfenomen, såsom utdragen torka och upprepade översvämningar⁶².

Sambanden mellan katastrofer, konflikter, flyktingskap och livsmedelsbrist är många. I många konflikter kämpar man på landsbygden och samtidigt förstörs jordbruksstillgångar som mark, boskap och infrastruktur. Dessutom kan konflikten också kombineras med andra faktorer, såsom torka eller andra extrema klimatfenomen. De förvärrar människornas bristande livsmedelstrygghet och försämrar försörjningsmöjligheterna⁶³.

Klimatförändringen försvårar matproduktionen i många områden

Klimatförändringen är starkt kopplad till ovan nämnda katastrofer och konflikter, vilket spär på den bristande livsmedelstryggheten. Dessutom är jordbruksproduktionen särskilt sårbar för klimatförändringen och dess konsekvenser. Temperaturökningen, förändringarna i nederbördsmängderna och ökningen av extrema fenomen påverkar jordbruksproduktionen redan nu. Det är framför allt de små jordbrukarna som drabbas av föränderliga och extrema väderförhållanden, som måste anpassa sina odlingstekniker eller hitta en ny inkomstkälla om skördar eller annan produktion misslyckas eller försämras. Många av klimatförändringens negativa effekter drabbar områden där det redan finns fattigdom och bristande livsmedelstrygghet⁶⁴. Enligt uppgifter från urfolk och lokalsamhällen påverkar klimatförändringen livsmedelstryggheten, särskilt i torra områden, i särskilt i Afrika, samt i bergsområden i Asien och Sydamerika⁶⁵. Enligt en färsk undersökning hotar förändringar i nederbördsmängden, torka och uppvärmning av klimatet i synnerhet matproduktionen i Sydasiens och Sydostasien samt Sahelregionen. Dessa områdens förmåga att anpassa sig till föränderliga tillväxtförhållanden är låg redan nu⁶⁶.

Jordbruksproduktionen är också beroende av många miljöfaktorer, såsom markens struktur och fertilitet, pollinering och skadedjursbekämpning, i vilka naturens mångfald spelar en viktig roll. I samband med matproduktion och jordbruk talar man särskilt om mångfald inom jordbruket, det vill säga den genetiska mångfalden hos sädesslagen, husdjursraserna och naturprodukterna som används som livsmedel samt jordorganismer, pollinering och andra organismer som upprätthåller produktionen av dem⁶⁷. Bevarandet och upprätthållandet av denna mångfald är mycket viktigt med tanke på livsmedelstryggheten och näringstillförseln, men också med tanke på de små jordbrukarnas möjligheter att anpassa sig till konsekvenserna av klimatförändringen⁶⁸. Med hjälp av den genetiska mångfalden kan man också förädla arter och sorter som anpassar sig till olika förhållanden och som är näringsrika⁶⁹.

3. Vilka är de centrala utmaningarna för vårt globala livsmedelssystem?

Dagens matproduktion överskrider gränserna för vad vår planet tål

Jord- och skogsbruket har utvidgats under årtiondenas och århundradenas lopp och dess produktivitet har ökat. Även den kommersiella produktionen har utökats. Dessa förändringar har främjat tillgången till mat och matkonsumtionen hos den växande befolkningen. Å andra sidan har man varit tvungen att effektivisera produktionen inom jordbruket för att bibehålla lönsamheten, eftersom priserna på produkterna har sjunkit i takt med att konkurrensen har internationaliserats⁷⁰. Samtidigt har dessa förändringar haft negativa konsekvenser för klimatet, jordmånen, naturens mångfald, sötvattenresurserna och havsmiljöerna⁷¹, till exempel genom avskogning till följd av matproduktion.

I många områden används för mycket mark, vatten och gödsel inom jordbruket. För närvarande överskrider många så kallade planetära gränser både globalt och regionalt på grund av jordbruket. De planetära gränserna är tröskelvärden som fastställts för naturprocesser som är viktiga med tanke på jordens levnadsförhållanden och som hotar levnadsförhållandenas stabilitet om de överskrids. För att vi ska kunna föda den växande befolkningen på ett miljömässigt hållbart sätt är det enligt undersökningen särskilt viktigt med tröskelvärden som handlar om förändringar i markanvändningen, naturens mångfald, användningen av sötvatten och näringsämnen, i synnerhet kvävecirkulationen. För närvarande bygger nästan hälften av den globala matproduktionen på att vi överskrider dessa risknivåer för miljön⁷².

Jordbruket utarmar den biologiska mångfalden

För närvarande används 50 procent av jordens beboeliga areal till jordbruk. Boskapsuppfödningen använder merparten av denna, då tre fjärdedelar används som betesmark och till foderproduktion⁷³. Även om boskapsskötseln står för en stor andel av

markanvändningen är den andel proteiner och kalorier som den producerar betydligt mindre. Enligt en undersökning producerar kött, mjölkprodukter, ägg och vattenbruk tillsammans 37 procent av proteinet och 18 procent av kalorierna⁷⁴. Samtidigt är det viktigt att ta hänsyn till lokala och regionala förhållanden och verkligheter. Människor i vissa regioner är beroende av boskapsskötsel för att klara sig och få protein⁷⁵.

Den omfattande markanvändningen inom jordbruket har inneburit att skogar, savanner och andra gräsmarker samt våtmarker försvinner och omvandlas till odlingsmark eller betesmark. Förlusten av livsmiljöer har å sin sida lett till minskad biologisk mångfald. Till exempel riskerar 80 procent av alla hotade fågel- och däggdjursarter som lever på land i världen att försvinna på grund av att livsmiljöer försvunnit på grund av jordbruket⁷⁶. I synnerhet att de tropiska skogarna försvunnit och omvandlats till jordbruksmark leder till att arterna lättare kommer i kontakt med människor och konkurrerar med varandra, vilket bland annat skapar nya möjligheter för uppkomst av smittsamma sjukdomar som kommer från djur⁷⁷.

Den nuvarande globala matproduktionen är starkt beroende av användningen av mark, vatten och energi samt andra produktionsinsatser, såsom gödselmedel och bekämpningsmedel. Dessutom bygger odlingspraxisen ofta även på tung markberedning och monokultur. Dessa faktorer har bidragit till att den biologiska mångfalden minskat och även till att den underjordiska mångfalden minskat. Även växthusgasutsläppen från jordbruket har ett samband med minskningen av mångfalden. Utsläppen påskyndar klimatförändringen, som i sin tur ytterligare försämrar livsmiljöerna och leder till att arterna försvinner⁷⁸.

Ovan nämnda faktorer har konstaterats utgöra ett hot mot exempelvis pollinerarnas mångfald, riklighet och välbefinnande samt den pollinering de erbjuder. De negativa konsekvenserna för pollinerare har stor betydelse för matproduktionen, eftersom över tre fjärdedelar av de viktigaste näringsväxtgrupperna är beroende av pollinerare för skördemängden och/eller -kvaliteten. Dessutom är många växtarter som är beroende av pollinerare viktiga för en hälsosam och näringsrik mat. De producerar frukt, grönsaker, frön, nötter och olja, som i sin tur erbjuder en stor del av de spårämnen, vitaminer och mineraler som behövs⁷⁹.

Odling har stor påverkan på marken och vattenresurserna

Markanvändningen inom jordbruket påverkar också marken. Uppskattningsvis en fjärdedel av arealen lider av en försämring av marken till följd av mänsklig verksamhet och jordbruket har här en primär roll. Markerosionen i jordbruksområdena har uppskattats vara cirka 10–20 gånger högre i obearbetade markområden samt över 100 gånger högre i normalt bearbetade markområden jämfört med uppkomsten av ny mark⁸⁰. Utöver erosion kan intensiv markanvändning och ohållbar odlingspraxis

Den knappa tillgången på vattenresurser påverkar jordbruksproduktionen och människors hälsotillstånd och därigenom livsmedelstryggheten och kosten.

leda till att markens bördighet går förlorad, till saltanrikning eller till ökenspridning⁸¹.

Jordbruket behöver också sötvatten och använder 70 procent av allt sötvatten som förbrukas i världen. Omkring en fjärdedel av världens åkerareal är konstbevattnad och den producerar ungefär hälften av världens odlingsprodukter. Den växande och urbaniserade befolkningen samt industrin och energiproduktionen konkurrerar med jordbruket om vatten. Även människornas föränderliga kost, såsom den ökande konsumtionen av kött och mjölkprodukter, leder till en

ökad förbrukning av vattenresurser, eftersom det behövs mer vatten för att producera produkter inom boskapsskötsel än för att producera odlingsprodukter. Gödselmedel som används inom jordbruket (inkl. gödsel) orsakar också eutrofiering av vattendragen på grund av näringsutsläppen. Samtidigt minskar världens sötvattenresurser och deras kvalitet försämras. Den knappa tillgången på vattenresurser påverkar jordbruksproduktionen och människors hälsotillstånd och därigenom livsmedelstryggheten och kosten⁸².

Fiske och vattenbruk är också viktiga för livsmedelstryggheten. Fisk och skaldjur utgör en mycket viktig källa till protein och näringsämnen, särskilt i Sydostasien, Afrika söder om Sahara och små östater. Förutom livsmedel är fiske och vattenbruk i länderna i den globala södern viktiga näringar för miljontals människor. Ohållbara produktionsmetoder (inbegripet överfiske) både inom fisket och vattenbruket samt klimatförändringen skadar fiskbestånden, de akvatiska och marina ekosystemen samt deras biologiska mångfald. De påverkar den nuvarande livsmedelstryggheten för människorna i området, men också framtida produktionsmöjligheter och livsmedelstrygghet⁸³.

Klimatförändringen är en extra utmaning för livsmedelstryggheten

Jordbruket och matproduktionen påverkar också klimatförändringen och hur den utvecklas genom växthusgasutsläppen. Utsläpp uppstår i synnerhet till följd av förändringar i markanvändningen. Dessutom är metanutsläppen från matproduktionen, i synnerhet boskapsskötseln, betydande. Grovt räknat cirka hälften av alla växthusgasutsläpp från jordbruket produceras av idisslare, det vill säga nötkreatur, får och getter. Andra betydande utsläppskällor inom jordbruket är gödsel och gödselmedel samt

risodling⁸⁴. Av alla koldioxid-, kväveoxid- och metanutsläpp orsakade av människor utgjorde jord- och skogsbruket samt markanvändningen cirka 23 procent 2007–2016. Utsläppen från jordbruket ökar också av att cirka 25–30 procent av den mat som produceras går till spillo (både matsvinn och matavfall medräknat)⁸⁵.

Klimatförändringen har redan påverkat livsmedelstryggheten på grund av ökad värme, förändrad nederbörd och en ökning av extrema väderfenomen. Vissa odlade arter, till exempel majs och vete, har drabbats i många regioner i den globala södern. Klimatförändringen har också konstaterats bromsa upp djurens tillväxt och produktivitet i Afrika. Dessutom har klimatförändringen många olika konsekvenser för skadeinsekter och sjukdomar inom jordbruket⁸⁶.

Klimatförändringen påverkar livsmedelstryggheten också genom att minska den biologiska mångfalden, påskynda försämringen av jordmånens kvalitet och ökenspridningen i många områden. Jordmånen försämras särskilt i grunda kustområden, åmynningar och torra områden. År 2015 bodde cirka 500 miljoner människor i områden drabbade av ökenspridning. Försämringen av den biologiska mångfalden och försämringen av jordmånen har en negativ inverkan på livsmedelstryggheten i synnerhet för de befolkningsgrupper vars försörjning är direkt beroende av naturresurserna och som har begränsade anpassningsmöjligheter (exempelvis kvinnor och unga)⁸⁷.

Stabilitet i tillgången till mat förutspås minska när mängden extrema väderfenomen som stör livsmedelskedjorna blir vanligare och ökar i styrka. De risker och förändringar som klimatförändringen medför beror på uppvärmningsnivån samt på hur befolkningen, konsumtionen, produktionen, den tekniska utvecklingen och markanvändningen utvecklas. Ökad efterfrågan på mat, foder och vatten, resurskrävande konsumtion och produktion samt begränsade förbättringar av jordbruket ökar risken för att vattenbristen i torra områden förvärras, jordmånen försämras och livsmedelstryggheten försämras⁸⁸.

Enligt en nyligen publicerad undersökning kan en snabb och okontrollerad ökning av växthusgaserna leda till en situation då ungefär en tredjedel av den globala produktionen av näringsväxter och husdjur inte längre sker i klimatområden. I dessa områden förändras nederbördsmängden, torkan och temperaturen så att odling av näringsväxter och boskapsuppfödning inte hinner eller kan anpassas till de snabbt förändrade förhållandena⁸⁹.

Extrema fenomen som orsakas av klimatförändringen, såsom torka och översvämningar, har många direkta konsekvenser för miljön och människorna. Dessutom mångdubblar klimatförändringen konsekvenserna av många processer som redan i sig är negativa, till exempel följderna av naturens försvinnande. Det förvärrar den bristande livsmedelstryggheten hos människor och hushåll som redan är sårbara. Särskilt kvinnor och flickor befinner sig i en sårbar position, eftersom de ofta ansvarar för att samla in och producera mat samt för att skaffa vatten och ved för matlagning. I och med klimatförändringen blir dessa uppgifter allt svårare. Samtidigt skulle kvinnornas kunskaper och förståelse för anpassningen till föränderliga förhållanden behövas, men det har

ännu inte utnyttjats i särskilt hög grad. Begränsade markrättigheter, ekonomiska resurser, brist på utbildning och teknik samt begränsat deltagande i beslutsfattandet förhindrar kvinnors verksamhet och deltagande i bekämpningen av klimatförändringen och andra miljöutmaningar och i förbättringen av livsmedelstryggheten⁹⁰.

Förändringar i den globala handeln, ekonomin och marknaden formar livsmedelssystemet

Livsmedelssystemen har förändrats snabbt under de senaste decennierna, eftersom livsmedelskedjorna har blivit allt längre och globala, vilket också ökar avståndet mellan livsmedelsproducenterna och -konsumenterna. För närvarande säljs cirka en fjärdedel av världens matproduktion på den internationella marknaden. Det innebär att livsmedelstryggheten är beroende av den internationella marknaden för ett stort och ökande antal människor⁹¹.

Handelns positiva och negativa effekter på livsmedelstryggheten är inte nödvändigtvis särskilt linjära och det förs en livlig diskussion om dem. Vissa anser att handeln har ökat möjligheterna till arbete och inkomster och därmed har förbättrat möjligheterna att få mat⁹². Handeln kan också öka mängden och mångfalden av tillgängliga livsmedel och främja en mer balanserad kost. Konkurrensen med utländska produkter kan leda till en ökad produktivitet genom ökade investeringar, forsknings- och utvecklingsarbete och spridning av teknik⁹³.

Andra kritiserar avregleringen av handeln, som har ansetts vara problematisk särskilt för småbrukare i den globala södern. I en nyligen genomförd undersökning har det konstaterats att avregleringen av handeln har påverkat livsmedelstryggheten i huvudparten av hushållen i låginkomstländerna, medan effekterna på inkomstnivån i länderna med hög inkomst endast påverkat livsmedelstryggheten i de fattigaste hushållen⁹⁴. Tillgången på mat kan minska när en del av den produktion som tidigare var tillgänglig i hemlandet säljs på den internationella marknaden på grund av högre priser. I de länder som importerar livsmedel måste inhemska producenter som inte kan konkurrera med starkt subventionerad import och kvaliteten och volymen hos stora stormarknadskedjor begränsa sin produktion eller till och med försvinna från marknaden⁹⁵. Det minskar i sin tur de inhemska leveranserna och har en betydande multiplikatoreffekt på hushållen på landsbygden⁹⁶ och på ländernas ekonomi. Den lokala produktionen kan inte utvecklas, eftersom det inte finns någon vinst att investera i att utöka produktionen, diversifiera eller vidareförädla basförmåner och öka deras ekonomiska värde⁹⁷.

För närvarande säljs cirka en fjärdedel av världens matproduktion på den internationella marknaden.

De minst utvecklade länderna var tidigare livsmedelsexportörer. Afrika var exempelvis nettoexportör av mat fram till 1980-talet. Situationen förändrades i och med den ekonomiska tillväxten och den snabba befolkningstillväxten på 2000-talet, då efterfrågan på inhemsk mat ökade. Omvandlingen av de afrikanska länderna från livsmedelsexportörer till livsmedelsimportörer har också ansetts bero på att råvarupriserna sjönk, jordbruksstrukturen var svag och att det gjordes lite investeringar i jordbruksutveckling⁹⁸.

Beroendet av importerad mat minskar livsmedelstryggheten

Befolkningstillväxten, den ökade levnadsstandarden och de lokala naturresursernas otillräcklighet ökar behovet av import av mat. Bristande livsmedelstrygghet förekommer dock även i områden där det produceras mat och uppstår matavfall, men samtidigt exporteras andra jordbruksprodukter till andra länder. Därför har importberoendet också att göra med förändringar i de ekonomiska och produktionsmässiga maktförhållandena⁹⁹. Beroendet av importerad mat har gett upphov till oro över dessa länders sårbarhet¹⁰⁰.

Utöver handelns tillväxt har den regionala specialiseringen, det vill säga den globala arbetsfördelningen, ökat. Det kan leda till ökad livsmedelsproduktion genom ökad effektivitet¹⁰¹. Å andra sidan innebär specialisering att exporten koncentreras till vissa länder och att nettoimportländerna blir allt mer beroende av vissa länder. Det bidrar till att försämra livsmedelssystemets anpassningsförmåga (resiliens). Ur ekonomisk synvinkel kan arbetsfördelningen vara effektiv, men den ökar den globala ojämlikheten och är också en källa till instabilitet¹⁰².

Den internationella handeln och industrialiseringen av livsmedelsförädlingen har i synnerhet ökat betydelsen av några begränsade produkter, såsom majs, soja och palmolja. De används som förädlade ingredienser i livsmedel, djurfoder och biobränslen. Livsmedelsindustrins växande globala marknad och leveranskedjor har också påverkats av den internationella handelns spänningar, särskilt mellan Kina och USA¹⁰³.

Coronapandemin har också påverkat handeln med livsmedel. Vissa länder har begränsat sin livsmedelsexport, vilket har höjt världsmarknadspriserna på livsmedel. Det har negativa konsekvenser, särskilt för länder och regioner som är beroende av import av mat. Avbrott i livsmedelsindustrins logistikkedjor samt tillgången på arbetskraft och råvaror i rätt tid har försvårat handeln med livsmedel. En del länder har däremot förlorat sin exportmarknad till följd av blockader i samband med pandemin, vilket har inneburit inkomstbortfall och därigenom en större brister i livsmedelstryggheten¹⁰⁴.

De senaste årtiondenas gradvisa koncentration av livsmedelskedjorna har ökat de stora bolagens inflytande över livsmedelssystemen. Det har skett en koncentration i exempelvis produktionsinsatser, där största delen av marknaden för utsäde och

jordbrukskemikalier domineras av fyra företag genom företagsfusioner. På samma sätt har det skett en koncentration inom den globala spannmålshandeln och matförädlingsindustrin, och marknaden domineras av några storbolag. En liknande koncentration (supermarketization) har också skett inom detaljhandeln i både fattiga och rika länder¹⁰⁵.

Det har gjorts en del undersökningar om nackdelarna och fördelarna för livsmedelstryggheten och näringstillförseln med att koncentrera livsmedelskedjorna. Koncentrationen av produktionsinsatserna och handeln med produkter kan leda till högre priser, vilket kan begränsa jordbrukarnas produktionsinsatser och marknader samt deras förmåga att agera¹⁰⁶. Koncentrationen av livsmedelsförädling och detaljhandel kan påverka priserna och öka mängden långt förädlade livsmedel, vilket begränsar människors valmöjligheter¹⁰⁷. Koncentrationen kan å andra sidan öka livsmedelssäkerheten samt processerna i anslutning till lagring och förädling. Men en centraliserad marknad innebär också att eventuella problem sprids snabbt i kedjan. Till exempel är köttförädlingsindustrin mycket koncentrerad och i och med de omfattande infektionerna under pandemin blev man tvungen att stänga anläggningar. Det visar hur problemen kan spridas snabbt och brett via livsmedelssystemen¹⁰⁸.

Befolkningsutvecklingen och urbaniseringen utmanar det globala livsmedelssystemet

Förändringen i befolkningsstrukturen påverkar livsmedelsproduktionen och -konsumtionen på många sätt. Dessa konsekvenser bör man ta hänsyn till när man bedömer politiska alternativ i anslutning till livsmedelstryggheten. Även om befolkningstillväxten i världen avtar till följd av den förändrade befolkningsstrukturen, ökar befolkningen ändå. Fram till år 2050 kommer det enligt beräkningar att finnas ytterligare två miljarder människor, huvudsakligen i Afrika. Befolkningstillväxten ökar efterfrågan på mat särskilt i områdena Afrika söder om Sahara och Sydasien. Matproduktionens mängd och säkerställandet av en jämlik tillgång till mat påverkas förutom av befolkningmängden även av konsumenternas val av livsmedel samt möjligheterna att minska matavfall och matsvinn¹⁰⁹.

I ljuset av empiriska undersökningar har tryggheten av familjeplaneringstjänster ett starkt samband med att uppnå livsmedelstrygghet. Enligt FN:s befolkningsskatt UNFPA finns det för närvarande 232 miljoner gifta kvinnor i världen som vill använda sig av moderna preventivmedel, men som inte har möjlighet till det¹¹⁰. Coronapandemin har ökat utmaningarna med tillgången till preventivmedel. Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) är 74 miljoner graviditeter per år i låg- och medelinkomstländer oplanerade¹¹¹. Det har en enorm inverkan på befolkningsutvecklingen. Dessutom saknar särskilt de fattigaste kvinnorna ofta tillgång till heltäckande hälso- och sjukvård och information. Det innebär att de måste kämpa för att garantera sina barn tillräckligt med näring av hög kvalitet. Sexuell och reproduktiv hälsa ses ofta som en fristående helhet

Enligt undersökningen utsattes nästan två tredjedelar av hushållen för undernäring i städerna i södra Afrika.

i de nationella politiska programmen. Enligt undersökningar är dock det mest effektiva sättet att uppnå livsmedelstrygghet att kombinera högkvalitativa sexuella och reproduktiva hälsotjänster med program för främjande av livsmedelstrygghet¹¹².

Efterfrågan på mat påverkas också av befolkningens åldersstruktur och urbaniseringen. Afrika

och Asien urbaniseras snabbare än andra regioner. Fram till 2050 kommer antalet 15–24-åringar i låg- och medelinkomstländerna att öka från en miljard till 1,2 miljarder, medan befolkningen i höginkomstländer snabbt åldras. Olika åldersgruppers olika mat- och konsumtionsbehov samt landsbygds- och stadsbefolkningens olika levnadsförhållanden och arbeten påverkar efterfrågan på olika typer av mat samt minimikraven på kosten¹¹³.

Konsumtionen av långt processad mat har konstaterats öka i länder med lägre medelinkomst, särskilt i stadsområden. Samtidigt som urbaniseringen har förändrat människors kost och handeln med mat har ökat, har även tillgången på mat som innehåller mycket energi (det vill säga mat som innehåller mycket socker och fett) ökat både i rika och fattiga länder. Det har konstaterats öka förekomsten av övervikt och fetma. Även icke-smittsamma sjukdomar som hjärtsjukdomar, diabetes typ 2 och vissa cancerformer har ökat¹¹⁴.

I allmänhet lider de som bor i städer i något mindre grad av undernäring än de som bor på landsbygden. I de minst utvecklade länderna kan situationen dock också vara den motsatta. Det behövs mer information om livsmedelstryggheten i städerna, eftersom man till exempel inte känner till omfattningen av den i städerna i södra Afrika. Enligt undersökningen utsattes nästan två tredjedelar av hushållen för undernäring i städerna i södra Afrika¹¹⁵.

Den krympande befolkningen på landsbygden påverkar matproduktionen

Urbaniseringen och minskningen av befolkningen på landsbygden är betydande trender som påverkar jordbrukets produktionssystem på många sätt. De minskar till exempel arbetskraften inom matproduktionen, förändrar arbetsfördelningen mellan könen och gynnar mindre arbetskrävande metoder (till exempel genom att öka användningen av bekämpningsmedel). Å andra sidan kan penningförsändelser från personer som flyttat till staden utnyttjas på landsbygden genom att investera i ett mer produktivt jordbruk och göra kosten mer mångsidig. Livsmedelstryggheten för människor som bor

i städerna är i hög grad beroende av handel, ekonomi och sysselsättning, eftersom mat inte längre produceras med egen arbetskraft¹¹⁶.

Den föränderliga befolkningsfördelningen i Afrika (särskilt den växande unga befolkningen) påminner allt mindre om traditionella familjer med småjordbrukare. Förändringen i befolkningsfördelningen i kombination med urbaniseringen och den ökande ojämlikheten (vissa av de mest utsatta är marklösa arbetstagare eller människor som inte har någon arbetsförmåga alls) framhäver behovet av att uppmärksamma dessa människor¹¹⁷.

Livsmedelssystemen erbjuder också sysselsättningsmöjligheter för ungdomar, särskilt i Afrika söder om Sahara och i Sydasien, där även behoven när det gäller tillgången till mat och kvaliteten är störst¹¹⁸. I Afrika söder om Sahara ökar också arbetskraften i och med befolkningstillväxten. Å andra sidan har man i Afrika konstaterat att i synnerhet flyttrörelsen på landsbygden formar ekonomin och dess strukturer och bidrar till att jordbrukssektorns betydelse för inkomster och sysselsättning minskar jämfört med andra sektorer¹¹⁹. Å andra sidan förändras också människors kost i de växande stadsområdena. I och med det förändras också matkedjorna, det vill säga matproduktionen, bearbetningen, distributionen och måltidstjänsterna. Nya typer av matkedjor behöver också arbetskraft och erbjuder därmed sysselsättningsmöjligheter¹²⁰. Utvecklingen av lokala värdekedjor lyfts också fram som ett viktigt tema i rapporten Task Force For Rural Africa, som utgör grunden för samarbetet mellan EU och Afrikanska unionen¹²¹.

Man har också konstaterat att de ungas intresse för jordbruket och de arbetstillfällen det erbjuder minskar. Jordbrukarnas medelålder stiger, även om de senaste undersökningarna visar att denna utveckling har stannat av i låginkomstländer. Många unga söker alternativ till fysiskt jordbruksarbete eller andra lågavlönade arbeten i livsmedelssystemet. Å andra sidan arbetar de med många olika typer av uppgifter i anslutning till livsmedelssystemet, på gårdar och utanför gårdar, på landsbygden och i städer, bland annat inom försäljning, förädling och transport av mat. Trots detta är ungdomarna fortfarande underrepresenterade i förvaltningen av jordbruket och livsmedelssystemen, vilket begränsar deras möjligheter att påverka de politiska processerna¹²².

Dålig förvaltning påverkar utvecklingen av livsmedelssystemet negativt

Den offentliga sektorn styr med hjälp av olika metoder livsmedelssystemens funktion lokalt och nationellt. Med styrningen vill man påverka exempelvis försörjningen, kosten, hälsan, livsmedelstryggheten eller miljöns tillstånd. Styrmedlen är exempelvis politik, författningar, beskattning och olika stöd, planering av markanvändning, finansiering av forskning och utveckling och konkurrenspolitik¹²³. Internationella avtal som är bindande för den globala handeln, såsom Världshandelsorganisationen WTO:s avtal och regionala frihandelsavtal, påverkar också de styrmedel som finns tillgängliga för

ett enskilt land eller en region, särskilt skyddstullarna inom jordbruket, jordbruksstöden samt investeringar och anskaffningar. Det finns skillnader mellan olika länder när det gäller användningen av styrmedel, till exempel har de fattigaste länderna haft mycket få möjligheter att använda jordbruksstöd eller påverka avtal som reglerar jordbruks-handeln jämfört med EU, dess medlemsländer eller USA¹²⁴. Dessutom har många fat-tiga länder tvärtom ökat produktionskostnaderna med olika avgifter och skatter riktade mot jordbruket¹²⁵.

Tryggandet av livsmedelstryggheten och näringstillförseln samt utvecklingen av livsmedelssystemen förvaltas dessvärre ofta splittrat. Förvaltningen är ofta splittrad i olika organisationer och avdelningar, vilket i sin tur leder till dålig samordning och kon-sekvens i politiken för livsmedelstrygghet och näringstillförsel och dess verkställande. Inom livsmedelstrygghet har fokus i stor utsträckning legat på kvantitet snarare än kva-litet. Med kvalitet avses i detta sammanhang såväl hänsyn till hälso- och näringsaspek-ter i alla steg – från matproduktion till konsumtion och exempelvis resiliensen i matpro-duktionen och distributionsnätet samt livsmedelssystemens hållbarhet¹²⁶.

Förvaltningsproblemen hopar sig i de fattigaste och mest sårbara länderna. Poli-tiken för markägande (det vill säga för att säkerställa ändamålsenliga och tryggade ägande- och nyttjanderätter) är särskilt viktig när det gäller livsmedelstryggheten för småjordbrukare, urfolk och de allra fattigaste. Särskilt kvinnornas ställning är svag när det handlar om markägande och nyttjanderätt. Det är också viktigt att trygga till-gången på andra naturresurser, såsom fisk, vilt och frukt i sjöar, floder, hav och skogar med tanke på livsmedelstryggheten¹²⁷ (HLPE 2017). Det har visat sig att pandemin hotar småjordbrukarnas och urfolkens markrättigheter, eftersom regeringarna och företagen i många länder med hjälp av begränsningar och därigenom minskad transparens dri-ver nya lagar eller tvångsmedel för att ta över markområden för att genomföra exem-pelvis gruvidrift, enorma infrastrukturprojekt eller jordbruksrelaterad verksamhet. Dessa "markkapningar" hotar människors försörjning och tillgång till mat¹²⁸.

Det offentliga stödet har minskat, de privata investeringarna har ökat

De offentliga utgifterna för livsmedel och jordbruk har minskat i nästan alla regioner sedan 1980-talet. I Afrika söder om Sahara, där livsmedelstryggheten är störst, har de offentliga investeringarna i jordbrukssektorn minskat kraftigt trots åtagandena om att öka jordbruksutgifternas andel till minst tio procent av statsbudgeten (Maputodeklara-tionen om jordbruk och en tryggad livsmedelsförsörjning 2003 och Malabodeklaratio-nen 2014). Det minskade offentliga intresset för mat och jordbruk syns också i priori-teringarna för utvecklingsbiståndet. Givarnas stöd till jordbrukssektorn i den globala södern var i mitten av 1980-talet nästan en fjärdedel av all hjälp, men 2017 var stödet endast fem procent¹²⁹.

I och med att det offentliga stödet minskar har den privata sektorns investeringar i jordbrukssektorn ökat. Finansiärerna och investerarna har i allt högre grad investerat i livsmedels- och jordbruksföretag samt skaffat jordbruksmark även i den globala södern. Det finns ingen enhetlig syn på vilka positiva och negativa effekter dessa åtgärder har på livsmedelstryggheten. Resultaten av undersökningarna och utredningarna visar dock i allt högre grad att dessa investeringar ökar variationen i matpriserna. En höjning av matpriset minskar mängden mat och sänker kvaliteten på maten, särskilt i de fattigaste hushållen som lägger en stor del av sina inkomster på mat¹³⁰.

Under de senaste årtiondena har det också skett ett betydande skifte inom jordbruksproduktionen och markanvändningen tack vare ekonomiska incitament. En del av de områden som tidigare producerade mat till människor har övergått till att producera mat till djur eller så har de koncentrerat sig på produktion av trä eller biobränslen. Det har haft betydande konsekvenser för livsmedelstryggheten, men också för avskogningen och miljön. Produktionen av biobränslen har fortsatt att öka, men under de senaste åren har priserna sjunkit något mindre. Produktionen av biobränslen kommer sannolikt i fortsättningen att koncentreras mer på resthalter, trä och annat avfall från jordbruket och orsaka mindre konkurrens med matproduktionen. Nationell politik, incitament för jordbrukare och bränslerelaterade bestämmelser påverkar biobränsleproduktionen. Den ökade köttkonsumtionen har ökat användningen av spannmålsbaserade foder i djurfoder och på så sätt överfört den direkta användningen av spannmål till människoföda. År 2010 gick 34 procent av den globala spannmålsproduktionen till djurfoder, och denna andel förväntas öka till 50 procent fram till år 2050. Även fisk används som djurfoder¹³¹.

Det är svårt att bedöma effekterna av incitament för jordbruket och matproduktionen på kosten och näringsintaget, men generellt sett kan man konstatera att flera subventioner och skatter fokuserar på bredare ekonomiska och politiska mål. De innehåller inte nödvändigtvis direkt näringsrelaterade mål. Men skatter och stödpolitik kan till exempel påverka konsumtionen. Många ekonomiska incitament gynnar konsumtionen av mat som är processad i hög grad och mycket energirik men näringsfattig. Sådan mat är billigare än mindre energirik och näringsmässigt bättre mat. Denna prispolitik skulle kunna ändras, till exempel med hjälp av beskattning som skulle kunna leda till en förändring av konsumentbeteendet¹³².

Den ökade köttkonsumtionen har ökat användningen av spannmålsbaserade foder i djurfoder och på så sätt överfört den direkta användningen av spannmål till människoföda.

Företagens investeringsandel har ökat till exempel i forsknings- och utvecklingsarbete inom jordbrukssektorn, som även gäller jordbrukssektorn i den globala södern. Det har fått många konsekvenser, eftersom forsknings- och utvecklingsarbetet har fokuserat särskilt på kommersiella produkter och inte på till exempel grödor som är viktiga för livsmedelstryggheten. I och med forsknings- och utvecklingsverksamheten har de multinationella företagen också fått större inflytande över den nationella politiken och samtidigt begränsat jordbrukarnas möjligheter¹³³.

Konsekvens mellan olika politiska områden är viktigt

Livsmedelstryggheten och kosten påverkas alltså av många faktorer, såsom den ekonomiska ojämlikheten, klimatförändringen och den försämrade miljön eller handelspolitikens regler och möjligheter att påverka dem. Samtidigt påverkar matproduktionen bland annat den miljömässiga hållbarheten. Dessa kopplingar eller livsmedelssystemens komplexitet beaktas inte tillräckligt i det sektorsindelade politiska beslutsfattandet nationellt eller internationellt. Agenda 2030 för hållbar utveckling efterlyser konsekvens (SDG-17) och förståelse för kopplingarna mellan målen.

När det gäller utvecklingspolitiken är tanken om att minska fattigdom och ojämlikhet och främja en hållbar utveckling, just genom att öka samstämmigheten mellan politikområdena, inte ny.

Frivilligorganisationerna har redan i årtionden bidragit till att givarländerna utöver kvaliteten på och effektiviteten i utvecklingssamarbetet även bör uppmärksamma och stödja fattigare länders strävan efter utveckling inom alla politikområden, inte bara genom utvecklingssamarbete. Detta konsekvenstänkande började få gensvar i EU:s medlemsländer på 1990-talet och har skrivits in i Europeiska

unionens fördrag sedan 1992. Som medlemsland i EU har Finland alltså en skyldighet att granska aktiviteter som påverkar utvecklingsländerna samt inom utvecklingssamarbetet, men även i större utsträckning i hela statsförvaltningen. Detta uttryck som på svenska kallas för

konsekvent politik för utveckling (*Policy coherence for development*) etablerades i debatten i Finland och i de politiska riktlinjerna i början av 2000-talet. Kärntanken är att se till att andra politikområden arbetar i samma riktning som utvecklingsmålen och åtminstone inte i strid med dem. Detta engagemang har följts upp av både EU och OECD. Målet bör vara att besluten och åtgärderna stödjer främjandet av globala utvecklingsmål – utrotning av fattigdom och en hållbar utveckling¹³⁴. Sedan 2015 har Agenda 2030 och dess mål utgjort ett gemensamt rättesnöre för ett konsekvent främjande av hållbar utveckling. OECD har utarbetat nya rekommendationer för detta, som även Finland bör följa.

Även om behovet av en konsekvent politik har identifierats är det en enorm utmaning att omsätta det i praktiken. Utmaningarna gäller såväl avsaknaden av

gemensamma kriterier som intressekonflikter. Forskarna har till exempel konstaterat att det saknas gemensamma, globalt överenskomna vetenskapliga mål för en hälsosam kost och en hållbar matproduktion. Denna brist har bland annat förhindrat omfattande och samordnade försök att förändra det globala livsmedelssystemet¹³⁵.

OECD har i flera decennier följt upp de negativa effekterna av de industrialiserade ländernas jordbruks- och fiskepolitik på tillväxtekonomierna¹³⁶. I synnerhet har EU:s gemensamma fiske- och jordbrukspolitik lyfts fram som exempel på sektorer vars biefekter har lett till betydande nackdelar för utvecklingsländerna, särskilt i Afrika. EU:s produktionsstöd, som tidigare särskilt användes i OECD:s utredningar, har till exempel gjort det möjligt att sälja jordbruksprodukter till tillväxtmarknader som konkurrerar med den lokala produktionen till ett lägre pris än produktionskostnaderna. Stödpolitiken för fisket har oftast lett till överkapacitet, överfiske och olagligt och oreglerat fiske och fiske som inte rapporteras. Samtidigt har också de största aktörerna prioriterats¹³⁷.

I EU:s nya strategier betonas hållbar matproduktion

Europeiska unionens från jord till bord-strategi, som godkändes 2020, betonar ett rättvist, hälsofrämjande och miljövänligt livsmedelssystem. Från jord till bord-strategin och strategin för biologisk mångfald är en del av EU:s gröna giv. Målet är att säkerställa en hälsosam, prisvärd och hållbart producerad mat, att säkerställa en rimlig inkomst genom hela livsmedelskedjan och att öka det ekologiska jordbruket. Samtidigt kan man bekämpa klimatförändringen och skydda miljön och den biologiska mångfalden. Strategin omfattar också främjandet av en global övergång till hållbara livsmedelssystem tillsammans med alla EU:s handelspartner i bilaterala, multilaterala och regionala

forum. Det omfattar samarbete med Afrika och relationer med grannländer och andra partner och tar hänsyn till olika utmaningar på olika håll i världen. I strategin räknar man upp olika områden för internationellt samarbete, till exempel anpassning till och begränsning av klimatförändringen, skydd av den biologiska mångfalden samt hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden. Till samarbetsområdena hör också inkluderande och rättvisa värdekedjor, näringstillförsel och hälsosamma kostvanor, förebyggande av livsmedelskriser och reaktioner på dem,

Målet är att säkerställa en hälsosam, prisvärd och hållbart producerad mat, att säkerställa en rimlig inkomst genom hela livsmedelskedjan och att öka det ekologiska jordbruket.

beredskap för att klara störningar och risker samt mycket annat¹³⁸.

EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP) har många mål, men den spelar också en viktig roll i genomförandet av dessa strategier och EU:s gröna giv. Under de senaste 25 åren har CAP genomgått många reformer som har ökat dess marknadsorientering och avlägsnat faktorer som är störande för marknaden. Världshandelsorganisationen WTO:s regler och under de senaste åren i synnerhet klimat- och miljöfaktorer samt målen för hållbar utveckling har satt press på en förändring av den. Enligt Europeiska kommissionens konsekvensbedömning är den gemensamma jordbrukspolitiken och handelspolitiken för jordbruksprodukter allt mer i linje med utvecklingspolitiken. Till exempel har exportbidragen helt försvunnit och största delen av jordbruksstöden har frikopplats från produktionen. De minst utvecklade länderna har kunnat importera nästan alla sina produkter tullfritt och utan kvoter till EU under ett par decennier. Även övergångstiderna för socker och ris upphörde 2009. EU är världens största importör av jordbruksprodukter från de minst utvecklade länderna (LDC-länderna). Dessutom betonar kommissionen betydelsen av de ekonomiska partnerskapsavtalen (Economic Partnership Agreements, EPA) med AVS-länderna i Afrika, Västindien och Stillahavsområdet. EU har också erbjudit utvecklingsländerna den så kallade förmånen i det allmänna preferenssystemet. Å andra sidan måste produkterna för att kunna komma in på EU-marknaden uppfylla stränga kvalitets- och ursprungsnormer¹³⁹.

Den nya jordbrukspolitik som är under beredning (träder i kraft 2023 efter övergångsperioden) är en omfattande helhet som omfattar många olika mål, ekonomiska, miljömässiga och sociala mål som ska sammanjämkas. CAP-förslaget har under förhandlingarna kritiserats bland annat för att dess klimat- och miljöåtgärder inte är tillräckliga för att uppnå målen i den gröna given och från jord till bord-strategin. Å andra sidan har CAP-förslaget kritiserats för att ha för mycket fokus på miljömässig hållbarhet. Samtidigt har man glömt den sociala och ekonomiska hållbarheten. Debatten om klimat- och miljöåtgärder i den nya jordbrukspolitiken har alltså varit splittrad¹⁴⁰. Förhandlingarna pågår dock fortfarande och det slutliga innehållet i den framtida jordbrukspolitiken är därför ännu inte känt, och de åtgärder som medlemsstaterna vidtar kommer att preciseras i samband med godkännandet av de nya strategiplanerna för CAP.

4. Livsmedelstrygghetens betydelse har minskat i Finlands utvecklingspolitik

Livsmedelstrygghet och tryggad livsmedelsförsörjning är ett av målen med utvecklingspolitiken...

Tryggad livsmedelsförsörjning och näringstillförsel finns i den nya utvecklingspolitiska redogörelsen (27.5.2021) under huvudmålområdet "Klimatförändring, naturens mångfald samt hållbar förvaltning och användning av naturresurser" nedan. Finlands mål är att "stärka möjligheterna för människorna i utvecklingsländerna att producera och skaffa säker, hälsosam och näringsrik mat". Målet är också att stödja "livsmedelsproducenternas möjlighet att ansluta sig till livsmedlens värdekedjor och marknader". På så sätt stärks livsmedelssystemen i utvecklingsländerna, livsmedelsförsörjningen och näringstillförseln förbättras och försörjningsmöjligheterna ökar. En del av denna helhet är också lösningen på markanvändningsfrågorna. I redogörelsen konstateras det också att "Finland strävar efter att livsmedelssystemen i utvecklingsländerna ska vara klimat- och miljövänliga samt ekonomiskt och socialt hållbara. I arbetet beaktas även inbördes beroenden mellan mat-vatten-skog-energi."¹⁴¹

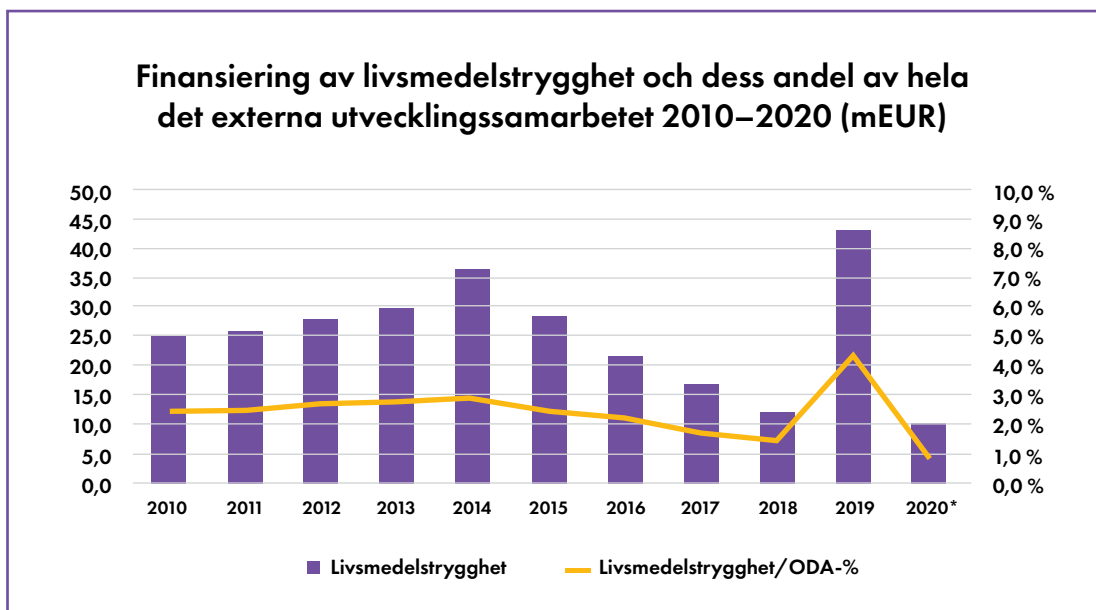
I den tidigare publikationen Resultatkartor och indikatorer för Finlands utvecklingspolitik 2020 finns ett resultatmål (outcome-nivå) under det fjärde resultatmålet, där man eftersträvar bättre möjligheter för alla människor att producera och skaffa tillräckligt med säker och näringsrik mat¹⁴². I den globala södern ger Finland stöd i synnerhet till småbrukarnas organisering och en hållbar jordbruksproduktion samt utvecklingen av värdekedjor för markanvändning och mat, med hjälp av vilka man också skapar arbetstillfällen på landsbygden. Att förbättra möjligheterna för kvinnor på landsbygden att skaffa sig utbildning, produktionsinsatser och information inom jordbruket är centralt för att uppnå målen¹⁴³. Dessutom är målet för Finlands politiska inflytande inom livsmedelstrygghet att öka konsekvensen mellan EU:s jordbruks- och utvecklingspolitik¹⁴⁴.

I Finlands nya strategi för Afrika konstateras det att Finland fortsätter sitt samarbete

för att främja livsmedelstryggheten och markrättigheterna i Afrika på nationell nivå samt genom internationella organisationer och initiativ med betoning på One Health-begreppet, det vill säga tanken om människors, djurs och miljöns gemensamma hälsa. Enligt strategin kan finska företag bidra till att de afrikanska ekonomierna kan övergå till renare och mer hållbara lösningar samt svara på de utmaningar som klimatförändringen och den minskade biologiska mångfalden medför. Dessa är bland annat tillräcklig tillgång till rent vatten, förvaltning av naturresurserna, livsmedelstrygghet och ett hållbart skogsbruk. Utvecklingen av jordbruket och livsmedelstryggheten tas inte direkt upp i Afrikas strategi, även om strategin betonar en kombination av finsk kompetens och grön ekonomisk tillväxt i de afrikanska länderna och främjandet av en hållbar strukturuomvandling som skapar arbetstillfällen¹⁴⁵.

... men finansieringen av livsmedelstryggheten i utvecklingssamarbetet har minskat betydligt

Finansieringen av livsmedelssäkerhets-, jordbruks- och landsbygdsutvecklingss sektorerna har minskat betydligt under de senaste åren (Figur 3). 2014 var finansieringen av dessa sektorer 36,1 miljoner euro och dess andel av Finlands utvecklingssamarbete som helhet var 2,9 procent. 2018 hade finansieringen sjunkit till 11,7 miljoner euro (1,4 procent av ODA-finansieringen) och 2020 var andelen 9,9 miljoner euro (förhandsuppgift). 2019 utgör ett undantag till den sjunkande finansieringstrenden, eftersom man då betalade lån som beviljats till Internationella jordbruksfonden IFAD (33 miljoner euro)¹⁴⁶.

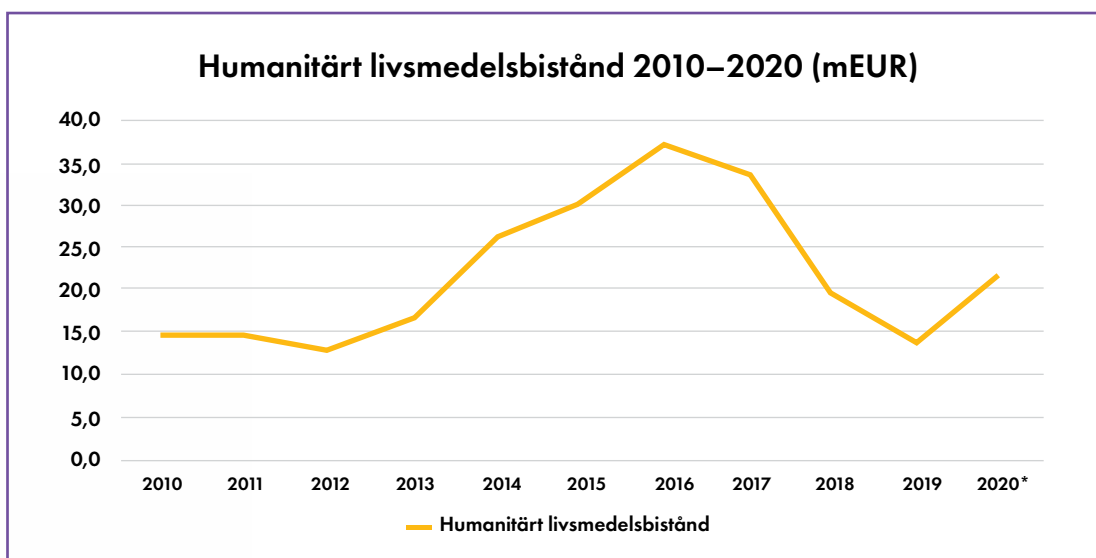
FIGUR 3. Finansiering av livsmedelstrygghet och dess andel av hela det offentliga utvecklingssamarbetet 2010–2020. Siffran för 2020 är en förhandsuppgift.

Finansieringen av livsmedelssäkerhets-, jordbruks- och landsbygdsutvecklingssektorerna har minskat särskilt i Finlands bilaterala utvecklingssamarbete. Samtidigt har det bilaterala samarbetets andel minskat betydligt under de senaste åren. Livsmedelssäkerhet och jordbruk är dock en del av de multilaterala organisationernas arbete, som Finland stöder med allmän finansiering. Livsmedelstryggheten förbättras indirekt också av utvecklingssamarbetet inom andra sektorer, såsom skogs-, vatten- och energisektorn. Målet stöds också av åtgärder för att bromsa och anpassa sig till klimatförändringen¹⁴⁷.

Finlands stöd till jordbruks- och livsmedelssäkerhetssektorn kanaliseras via olika finansieringsinstrument. Stöd har getts och ges direkt genom bilaterala och multilaterala projekt och program som genomförs av frivilligorganisationer (exempelvis Etiopien, Vietnam, Kirgizistan, Tanzania och Moçambique) eller indirekt genom grundfinansiering från multilaterala organisationer (såsom FAO, IFAD, WFP, Världsbanken, Afrikanska utvecklingsbanken, GEF, GCF och NDF)¹⁴⁸. Det bör dock observeras att till exempel Finlands stöd till FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation FAO för närvarande endast täcker medlemsavgiften och inte omfattar projektfinansiering.

Finnpartnerships företagspartnerskapsstöd har understött jordbruks-, livsmedels- och fiskesektorn med totalt 0,91 miljoner euro 2018–2020. Dessutom har man med hjälp av Finnfunds finansinvesteringar erbjudit jordbrukssektorn lånefinansiering i flera olika länder¹⁴⁹. Hållbart jordbruk är ett av Finnfunds huvudområden. Finnfund investerar i jordbrukets hela värdekedja i syfte att förbättra primärproduktionens produktivitet i synnerhet i Afrika söder om Sahara. Finnfund har investerat totalt cirka 61 miljoner euro i jordbruksföretag och jordbruksfonder¹⁵⁰.

Finland ger årligen betydande humanitärt livsmedelsbistånd. År 2020 uppgick biståndet till 21,5 miljoner euro (18,7 procent av hela det humanitära biståndet) och kanaliseras bland annat via Världslivsmedelsprogrammet (WFP) och finska frivilligorganisationer. De årliga variationerna i det humanitära livsmedelsbiståndet visas i figur 4¹⁵¹.

FIGUR 4. Det humanitära livsmedelsbiståndets finansiering 2010–2020. Siffran för 2020 är en förhandsuppgift.

Konsekvens mellan olika politikområden skulle öka livsmedelstryggheten i de fattigaste länderna

Finlands nya utvecklingspolitiska redogörelse (27.5.2021) drar på bred front upp följande riktlinjer: "Med utvecklingspolitik avses Finlands konsekventa verksamhet inom alla de områden för internationellt samarbete och nationell politik som påverkar utvecklingsländernas ställning."¹⁵² Riktlinjerna är välkomna, men de behöver ett starkt engagemang, faktorer och kunskapsunderlag för att kunna genomföras inom hela statsförvaltningen.

En omfattande arbetsgrupp ledd av utrikesministeriet utredde redan 2013 hur man med hjälp av konsekvent politik och samarbete över förvaltningsgränserna kan stärka utvecklingsländernas livsmedelstrygghet¹⁵³. Detta pilotprojekt inom livsmedelstrygghet genomfördes som en del av verkställandet av det dåvarande utvecklingspolitiska åtgärdsprogrammet. I programmet förband man sig att utvärdera och främja samstämmigheten i jordbruks-, fiske-, miljö-, handels- och utvecklingspolitiken som påverkar livsmedelstryggheten. Som grund för pilotprojektet om livsmedelstrygghet användes konsekvensverktyget som utvecklats av OECD. Arbetsgruppens arbete gav en analys och rekommendationer om åtgärder till de politiska beslutsfattarna och utvecklingsförslag till OECD. Det centrala budskapet var att människorna i utvecklingsländerna har bättre möjligheter att få tillräckligt med mat när OECD:s medlemsländer, såsom Finlands olika förvaltningsområden och intressegrupper, samarbetar och påverkar de politiska riktlinjerna genom att lyssna på varandra.

Pilotprojektet ansågs vara ett lyckat exempel på olika intressegruppers deltagande och skapande av en gemensam uppfattning om vad som avses med konsekvens när det gäller livsmedelstrygghet. Genomförandet skulle följas upp två gånger om året med hjälp av en livsmedelstrygghetsgrupp bestående av ministerier, forskningsinstitut och organisationer under flera års tid. Dessutom betonade gruppen att det finns skäl att satsa mer på att främja livsmedelstryggheten även i utvecklingssamarbetet och -politiken. Det rekommenderades att erfarenheterna och verksamhetssätten från pilotprojektet om livsmedelstrygghet även införs i andra konsekvensteman som nämns i det utvecklingspolitiska programmet. Rekommendationerna genomfördes dock endast delvis. Efter den lovande inledningen förankrades inte verksamhetssättet i statsförvaltningen till fullo. Samtidigt drabbades också livsmedelstrygghetsarbetet av plötsliga nedskärningar i utvecklingssamarbetet. Dessutom drog utrikesministeriet in arbetsuppgifterna för en tjänsteman som arbetade med att främja konsekvens. Gruppens tvärsektoriella arbetsmodell som sammanförde olika aktörer var dock en viktig förebild för Finlands nuvarande arbete med Agenda 2030. Pilotprojektet visar dock hur utmanande det är att samordna innehållet i och beslutsfattandet inom olika politikområden, i synnerhet om de är förknippade med motstridiga intressen och det inte finns tillräckligt med information till grund för beslutsfattandet.

Livsmedelstrygghetens och -systemens framtid: Hur kan Finland främja en mer hållbar framtid?

5. Lösningar på livsmedelssystemnivå och rekommendationer rörande centrala utmaningar

För närvarande garanterar inte livsmedelssystemet livsmedelstrygghet för alla och den miljömässiga hållbarheten överskrids på många sätt. Ett ohållbart livsmedelssystem försvagar den biologiska mångfalden och spär på klimatförändringen. Å andra sidan påverkar klimatförändringen direkt många personers livsmedelstrygghet till exempel genom att extrema väderfenomen blir starkare och vanligare. Långvariga konflikter har försämrat många människors livsmedelstrygghet och näringsstatus. Befolkningstillväxten, urbaniseringen och migrationen från landsbygden medför egna utmaningar för livsmedelssystemen och livsmedelstryggheten. Många människors arbete och försörjning är bundna till olika stadier i livsmedelskedjan, men deras livsmedelstrygghet och försörjning är tämligen sårbar. Sårbarheten har ökat i och med coronapandemin.

De lokala livsmedelssystemen är också allt mer kopplade till det globala livsmedelssystemet i och med den ökade handeln och den globala arbetsfördelningen. Den globala kopplingen mellan lokala och globala livsmedelssystem är dock mycket ojämn och fördelarna med den internationella handeln och arbetsfördelningen är inte jämnt fördelade. Hittills finns det inga styrmekanismer på systemnivå. Ohållbarheten återspeglas också i de regionala och lokala systemen. Förändringar i livsmedelssystemen måste därför göras på många nivåer, eftersom förändringar på systemnivå förutsätter förändringar på både lokal och global nivå.

Ett ohållbart livsmedelssystem försvagar den biologiska mångfalden och spär på klimatförändringen.

Hantering och styrning av livsmedelssystemen på internationell avtalsnivå

- Finland bör utöva aktiv påverkan på FN:s toppmöte om livsmedelssystem för att dess slutresultat ska stimulera en hållbar förändring och minska ojämlikheten mellan lokala, regionala och globala livsmedelssystem. Finland bör också förbinda sig att genomföra toppmötets handlingsagenda nationellt och internationellt.
- Finland bör spela en aktiv roll i internationella organisationer och förhandlingsprocesser för att stärka jordbrukets roll i anpassningen till klimatförändringen och dämpningen av den samt för att informera om och uppmärksamma den biologiska mångfaldens betydelse för livsmedelstryggheten multilateralt. Finland kan och bör också profilera sig som en "matskyddsdiplomat" och betona kopplingarna mellan teman som har med livsmedelstrygghet att göra och nya angreppssätt för att stärka livsmedelstryggheten.
- Finland ska vara med i samt genomföra och stödja ambitiösa initiativ som främjar den så kallade klimathållbara utvecklingslinjen, ta hänsyn till effekterna av matproduktionen och -konsumtionen samt de strukturer som upprätthåller ett ohållbart system i Finland och globalt.
- Finlands arbete för att främja likabehandling och jämställdhet bör också utvidgas till att främja jämlikheten mellan olika aktörer i livsmedelssystemen. Det är särskilt viktigt att Finland stärker jämställdheten mellan könen och de mest sårbara människornas rätt till mat. Kvinnors tillgång till olika resurser såsom land, lån, utbildning, rådgivning och ny teknik samt beslutsfattande bör stärkas. När livsmedelssystemen förändras bör man också säkerställa att kvinnornas arbetsbörda inte ökar eller att deras deltagande i beslutsfattandet försämras.
- Beaktandet av livsmedelstryggheten som orsak och konsekvens av konflikter samt en systematisk förbättring av livsmedelstryggheten ska vara en del av Finlands "matskyddsdiplomati" och en organisk del av Finlands konfliktförebyggande och fredsmedling. Tryggad tillgång till mat är en förutsättning för samhällsfreden, och i krissituationer är en opolitiserad matdistribution en nödvändighet.
- I Finlands EU-politik och samordningen av den bör man i allt högre grad ta hänsyn till att många av EU:s politikområden, såsom den gemensamma jordbruks- och fiskepolitiken och handelspolitiken, har en betydande inverkan inte bara på Europa utan också på närområdenas (inklusive Afrikas) och hela världens livsmedelssystem och livsmedelstrygghet, avskogning samt på miljöns och naturens mångfald.
- Finland bör stärka sitt påverkansarbete för livsmedelstryggheten i EU. EU:s initiativ *Team-Europe* spelar en viktig roll när det gäller att stärka de regionala systemens hållbarhet och livsmedelstrygghet, även genom att utveckla jordbruksnäringarna, hälso- och sjukvården samt den sociala tryggheten. Över en femtedel av Finlands utvecklingsfinansiering kanaliseras via EU. Denna möjlighet bör utnyttjas i högre grad än tidigare.

Finlands regeringar över valperioderna

- Livsmedelstryggheten och förändringarna i livsmedelssystemen behöver en mekanism på statsrådsnivå för att bedöma beslut som påverkar den globala livsmedelstryggheten med sikte på en konsekvent politik som främjar en hållbar utveckling. Man måste fästa särskild uppmärksamhet vid sådant som påverkar de fattigaste länderna och de mest sårbara grupperna. Kommissionen för hållbar utveckling och dess arbetsutskott skulle kunna erbjuda ett forum för granskning över förvaltningsgränserna som en del av verkställandet av hållbar utveckling i Finland.
- Finland förbinder sig att utveckla sin egen matproduktion och -konsumtion med hänsyn till de planetära gränserna som en del av förändringen av de globala livsmedelssystemen och en jämlik utveckling. Detta är viktigt för att Finland konsekvent ska kunna främja målen för Agenda 2030.
- Det är viktigt att Finland betonar det ömsesidiga beroendet mellan livsmedelsfrågan, en hållbar förvaltning av vattenresurserna, ett hållbart skogsbruk och energihushållning. Genom övergripande verksamhet skapas synergier och konsekvens. Man bör fästa uppmärksamhet vid det hållbara skogsbrukets betydelse för bland annat vattenhushållningen och grundvattenskyddet, bekämpningen av erosion, bevarandet av den biologiska mångfalden samt stabilisering av landsbygdssamhällenas ekonomiska och sociala strukturer. Skogsbruket har en oskiljaktig koppling till livsmedelssystemens funktion och resiliens.
- Finland bör främja angreppssättet *gemensam hälsa* i sin verksamhet och genom sina partnerskap. Genom att främja angreppssättet stöder Finland i stor utsträckning samarbetet mellan livsmedels- och jordbruks-, miljö- och människohälsosektorerna för att förebygga hälsohot och stärka ett hållbart livsmedelssystem.
- Partnerskapen inom livsmedelstrygghet och livsmedelssystem måste användas i implementeringen av Finlands Afrikastrategi. Särskilt inom fokusområdena *handel, investeringar och grön tillväxt som skapar arbetstillfällen* är utveckling av jordbruket, företagsverksamhet och innovationer områden som är särskilt viktiga för sysselsättningen bland den växande unga befolkningen.

Det är viktigt att Finland betonar det ömsesidiga beroendet mellan livsmedelsfrågan, en hållbar förvaltning av vattenresurserna, ett hållbart skogsbruk och energihushållning.

Finlands utvecklingspolitik, utvecklingssamarbete och utvecklingsfinansiering

- Finland ska i sin utvecklingspolitik och sitt utvecklingssamarbete
  - öka vikten av ett konkret matskydds- och kostarbete som genomförs via olika kanaler.
  - främja en rättvis övergång till livsmedelssystem samt uppkomsten av människovärdiga och miljömässigt hållbara arbetsplatser.
  - förbättra småjordbrukarnas livsmedelstrygghet och utkomst och deras möjligheter att bedriva näringsverksamhet med hjälp av miljömässigt hållbara lösningar genom att stödja jordbruksforskning och -rådgivning som lämpar sig för lokala förhållanden. Deras rättigheter kan också främjas genom att utveckla rättigheter i anslutning till markanvändning samt värdekedjor som underlättar tillträdet till marknaden. Dessutom är det viktigt att stödja jordbrukarnas riskhantering, till exempel genom finansiering och varningssystem.
  - betona vikten av matens näringsinnehåll, kvalitet och säkerhet förutom mängden mat. Med kvalitet avses i detta sammanhang såväl hänsyn till hälso- och näringsaspekter i alla steg – från matproduktion till konsumtion till exempelvis resiliens i matproduktionen och distributionsnätet samt livsmedelssystemens hållbarhet.
  - främja åtgärder i anslutning till kostförändringar som tryggar en näringsmässigt sund och trygg kost samtidigt som man tar hänsyn till lokala och regionala förhållanden inklusive miljömässig hållbarhet. Till programmen för en tryggad livsmedelsförsörjning och näringstillförsel bör man koppla tjänster för sexuell och reproduktiv hälsa av hög kvalitet som effektivt främjar uppnåendet av livsmedelstrygghet och en hållbar utveckling. Samtidigt är det viktigt att stärka skolornas sexualundervisning som helhet, vilket också innefattar information om rätt näring.
  - främja tillgången till och kvaliteten på skolbespisning, vilket förbättrar inlärningsresultaten samt elevernas näringsintag och hälsa. Skolmåltiderna främjar också i synnerhet flickors skolgång och underlättar kvinnornas arbete. Därigenom påverkar man också deras livsmedelstrygghet.
- Främjandet av hållbara livsmedelssystem och livsmedelstrygghet ska förutom i de utvecklingspolitiska riktlinjerna även synas i form av finansiering. Finland bör utan dröjsmål utarbeta en trovärdig och konkret plan för att höja medlen för utvecklingssamarbete till den nivå som FN rekommenderar och därigenom öka finansieringen till livsmedelssäkerhets-, jordbruks- och landsbygdssektorerna.
- Den riktade finansieringen ska innefatta befintliga mekanismer såsom investeringar, lån, gåvofinansiering och humanitärt bistånd samt nya typer av finansieringsmodeller och spetsprojekt som gör det möjligt att både stödja värdekedjorna och ha förutseende finansiering redan innan risken blir en katastrof. I utvecklingssamarbetet

bör Finland sömlöst förena arbetet med att stärka den institutionella kapaciteten och åtgärderna på gräsrotsnivå till exempel genom att öka finansieringen av både instrumentet för utvecklingssamarbete mellan institutioner (IKI) och till exempel finansieringen av organisationerna. Man bör också utveckla samarbetet mellan Finnfund, Finnpartnership och andra utvecklingsaktörer.

- Finland bör inrikta klimatfinansieringen och finansieringen av biologisk mångfald på anpassningen till klimatförändringen inom jordbruket och den övriga primärproduktionen och till bevarandet av den biologiska mångfalden. Samtidigt måste man säkerställa att produktionen stöder klimatmålen och målen för den biologiska mångfalden. Dessutom ska Finland säkerställa att den regionala planeringen av jordbruksproduktionen beaktas i stödet till jordbrukssektorn. Den ska ta de områden som behövs för att skydda och upprätthålla miljön och mångfalden samt att skogar inte röjs för produktion i beaktande.
- Finland bör utveckla innovativa finansieringsmekanismer och modeller för att producenterna ska få nödvändiga kunskaper, investeringar och riskhanteringsmekanismer för att bromsa och anpassa sig till klimatförändringen. Investeringarnas hållbarhet samt bedömningen av miljö- och klimatkonsekvenserna ska göras på landskapsnivå.
- Finland bör satsa på forsknings- och utvecklingsprojekt som stödjer utvecklingen av livsmedelstryggheten och informationsöverföringen mellan till exempel EU och Afrika. I genomförandet av programmen för en tryggad livsmedelsförsörjning och näringstillförsel måste Finland stödja utvecklingen av innovationer och användningen av ny och utvecklad teknik.
- Livsmedelstryggheten måste också stå i centrum i stärkandet av samarbetet mellan utvecklingssamarbetet, det humanitära arbetet och fredsarbetet, kallat trippelnexus. Antalet personer som behöver mathjälp ökar, vilket beror på överlappningar i konflikter och kriser samt på kort sikt på coronapandemins ekonomiska konsekvenser. Dessutom kommer utvecklingen av klimatförändringen och miljöförstöringen i fortsättningen att medföra omfattande och komplicerade kriser som har direkta eller indirekta konsekvenser för livsmedelstryggheten. För att genomföra livsmedelstrygghetsdiplomatin krävs det att man uppmärksammar livsmedelstrygghetens betydelse i bland annat förebyggandet och lösningen av konflikter, betoningen av de lokala aktörernas roll, stärkandet av ett människorättsbaserat angreppssätt samt tryggheten av en tillräcklig och flexibel finansiering. Finland bör även i fortsättningen trygga en tillräcklig humanitär finansiering som snabbt kan användas för att svara på matkriser. Samtidigt måste beredskapen för förebyggande verksamhet stärkas.

Källor

- 1 YK:n ruokahuippukokouksen verkkosivut (Food Systems Summit 2021) <https://www.un.org/en/food-systems-summit>
MMM: Suomi valmistautuu YK:n ruokahuippukokoukseen. Uutinen 4.3.2021.
<https://mmm.fi/-/suomi-valmistautuu-yk-n-ruokahuippukokoukseen>
- 2 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 3 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
EAT-Lancet Commission 2019. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food, Planet, Health. Summary report. https://eatforum.org/content/uploads/2019/07/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf
Ayala, A. & Meier, B. M. 2017: A human rights approach to the health implications of food and nutrition insecurity. Public Health Reviews 38 (10). DOI 10.1186/s40985-017-0056-5
- 4 IPBES 2019: Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. S. Díaz, J. Settele, E. S. Brondizio E.S., H. T. Ngo, M. Guèze, J. Agard, A. Arneth, P. Balvanera, K. A. Brauman, S. H. M. Butchart, K. M. A. Chan, L. A. Garibaldi, K. Ichii, J. Liu, S. M. Subramanian, G. F. Midgley, P. Miloslavich, Z. Molnár, D. Obura, A. Pfaff, S. Polasky, A. Purvis, J. Razzaque, B. Reyers, R. Roy Chowdhury, Y. J. Shin, I. J. Visseren-Hamakers, K. J. Willis, and C. N. Zayas (eds.). IPBES secretariat, Bonn, Germany. 56 sivua. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3553579>
EAT-Lancet Commission 2019. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food, Planet, Health. Summary report. https://eatforum.org/content/uploads/2019/07/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf
Gerten, D., Heck, V., Jägermeyr, J., Bodirsky, B.L., Fetzer, I., Jalava, M., Kumm, M., Lucht, W., Rockström, J., Schaphoff, S. & Schellnhuber, H.J. 2020: Feeding ten billion people is possible within four terrestrial planetary boundaries. Nature Sustainability 3: 200-208.
- 5 IPCC 2020: Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems [P.R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.- O. Pörtner, D. C. Roberts, P. Zhai, R. Slade, S. Connors, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, J. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, K. Kissick, M. Belkacemi, J. Malley, (eds.)]. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- 6 Global Network Against Food Crises & Food Security Information Network 2021: Global Report on Food Crisis 2021. Joint analysis for better decisions. <http://www.fightfoodcrises.net/grfc-2021/en/>
Berlin Institute for Population and Development 2021: Food Security and Nutrition for Demographic Dividend(s). 4D – Dialogues on Demographic Diversity and Dividends. 11 March 2021. https://www.berlin-institut.org/fileadmin/Redaktion/Aktuelles/4D_Dialogues_Food_Security_and_Nutrition_FFTpaper_final.pdf
- 7 Lähde, V. 2019: Mitä maailman nälän voittaminen vaatii? Alue ja Ympäristö 48 (1): 124 – 136.
<https://aluejajymparisto.journal.fi/article/view/79663>
- 8 United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitalibrary.un.org/record/3850014>
Berlin Institute for Population and Development 2021: Food Security and Nutrition for Demographic Dividend(s). 4D – Dialogues on Demographic Diversity and Dividends. 11 March 2021. https://www.berlin-institut.org/fileadmin/Redaktion/Aktuelles/4D_Dialogues_Food_Security_and_Nutrition_FFTpaper_final.pdf
EAT-Lancet Commission 2019. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food, Planet, Health. Summary report. https://eatforum.org/content/uploads/2019/07/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf
- 9 Bailey, M., Easton-Calabria, E., McDowell, S., Heinrich, D. & Kruczkiewicz, A. 2021: Interventions to improve food security in a changing climate in Southern Africa. Working paper. Climate Centre & Finnish Red Cross. 41 sivua. <https://www.punainenristi.fi/tyomme/kansainvalinen-apu/kehitysyhteisty/ilmastoriskit/>
- 10 Esim. EAT-Lancet Commission 2019. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food, Planet, Health. Summary report. https://eatforum.org/content/uploads/2019/07/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf
- 11 United Nations Economic and Social Council, Committee on Economic, Social and Cultural Rights 1999: Substantive issues arising in the implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: General Comment 12. E/C.12/1999/5. <https://www.refworld.org/pdfid/4538838c11.pdf>
FAO 2014: The right to food within the international framework of human rights and country constitutions. Right to food handbooks. 20 sivua. <http://www.fao.org/3/i3448e/i3448e.pdf>

- 12 Kestävän kehityksen tavoitteista suomeksi esim. <https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/kestava-kehitys/kestavan-kehityksen-tavoitteet>
- 13 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 14 Global Network Against Food Crises & Food Security Information Network 2021: Global Report on Food Crisis 2021. Joint analysis for better decisions. <http://www.fightfoodcrises.net/grfc-2021/en/>
- 15 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 16 WFP Global Update on COVID-19: November 2020. Growing Needs, Response to Date and What's to Come in 2021. 88 sivua. https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000121675/download/?_ga=2.82630742.1374780905.1620993170-304039030.1615483588
- 17 GEF & IFAD 2020: Resilient Food Systems. Programme highlights 2020. 51 sivua. https://www.resilientfoodsystems.co/assets/resources/pdf/rfs_annual-report_spread_final_interactive.pdf
- 18 Fonseca, L.M., Domingues, J.P. & Dima, A.M. 2020: Mapping the Sustainable Development Goals Relationships. Sustainability 12, 3359. Doi:10.3390/su12083359
- 19 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkylläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.

HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 20 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 21 Winland-hankeen Policy Brief VI 2019: Mitä Suomi voi tehdä globaalin ruokaturvan parantamiseksi. Winland-hanke ('From Failand to Winland, 2016-2019') oli Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittama hanke, joka tarkasteli Suomen energia-, ruoka- ja vesiturvallisuutta monitieteisen ja tieteidenvälisen tutkimuksen sekä yhteiskehittämisen avulla. <https://winlandtutkimus.fi/julkaisut/>
- 22 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkylläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.

Karttunen, K., Kuhmonen, T. & Savikurki, A. 2019: Tuntematon ruokajärjestelmä. Eväitä kokonaisuuksien ymmärtämiseen. E2 Tutkimus. 66 sivua. <https://www.e2.fi/hankkeet-ja-julkaisut/julkaisut/tuntematon-ruokajarjestelma-evaita-kokonaisuuksien-ymmartamiseen>

Lehikoinen, E. 2020: Building a more resilient Finnish food system. From import dependence towards domestic natural resource use. Aalto University publication series. Doctoral Dissertation 196. <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/59139>
- 23 Koppelmäki, K., Helenius, J. & Schulte, R.P.O. Nested circularity in food systems: A Nordic case study on connecting biomass, nutrient and energy flows from field scale to continent. Resources, Conservation & Recycling 164. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2020.105218>
- 24 Karttunen, K., Kuhmonen, T. & Savikurki, A. 2019: Tuntematon ruokajärjestelmä. Eväitä kokonaisuuksien ymmärtämiseen. E2 Tutkimus. 66 sivua. <https://www.e2.fi/hankkeet-ja-julkaisut/julkaisut/tuntematon-ruokajarjestelma-evaita-kokonaisuuksien-ymmartamiseen>
- 25 Lähde, V. 2020: Ruokajärjestelmän menestyksessä muhivat kriisit. Blogi-kirjoitus Bios-tutkimusyksikön sivuilla 20.5.2020. <https://bios.fi/ruokajarjestelman-menestyksessa-muhivat-kriisit/>
- 26 Kumm, M., Kinnunen, P., Lehikoinen, E., Porkka, M., Quieroz, C., Röö, E., Troell, M. & Weil, C. 2020: Interplay of trade and food system resilience: Gains on supply diversity over time at the cost of trade independency. Global Food Security 24. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2020.100360>
- 27 Lähde, V. 2019: Mitä maailman nälän voittaminen vaatii? Alue ja Ympäristö 48 (1): 124 – 136. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/79663>

Lähde, V. 2020: Ruokajärjestelmän menestyksessä muhivat kriisit. Blogi-kirjoitus Bios-tutkimusyksikön sivuilla 20.5.2020. <https://bios.fi/ruokajarjestelman-menestyksessa-muhivat-kriisit/>
- 28 Ibid. 22.

- 29 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 30 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 31 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 32 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 33 World Bank 2018: Poverty and Shared Prosperity 2018: Piecing Together the Poverty Puzzle. Washington, DC. 201 sivua. <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity-2018>
- 34 Ayala, A. & Meier, B. M. 2017: A human rights approach to the health implications of food and nutrition insecurity. Public Health Reviews 38 (10). DOI 10.1186/s40985-017-0056-5

World Bank 2018: Poverty and Shared Prosperity 2018: Piecing Together the Poverty Puzzle. Washington, DC. 201 sivua. <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity-2018>

United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitalibrary.un.org/record/3850014>
- 35 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>

United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitalibrary.un.org/record/3850014>
- 36 United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitalibrary.un.org/record/3850014>
- 37 United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitalibrary.un.org/record/3850014>
- 38 International Center for Research on Women 2016: Girls Not Brides. Brief 6: Food security and nutrition. 4 sivua. <https://www.girlsnotbrides.org/learning-resources/resource-centre/child-marriage-brief-role-of-sectors/>
- 39 Placzek, O. 2021: Socio-economic and demographic aspects of food security and nutrition. OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers, No. 150, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/49d7059f-en>
- 40 Horta, B.L., Santos, R.V., Welch, J.R., Cardoso, A.M., Vieira dos Santos, J., Oliveira Assis, A.M., Lira P.C.I., & Coimbra Jr, C.E.A. 2013: Nutritional status of indigenous children: findings from the First National Survey of Indigenous People's Health and Nutrition in Brazil. International Journal for Equity in Health 12 (23). <http://www.equityhealthj.com/content/12/1/23>
- 41 Save the Children 2016: Unequal Portions. Ending malnutrition for every last child. Save the Children, UK. 89 sivua. <https://www.savethechildren.org.uk/content/dam/global/reports/hunger-and-livelihoods/unequal-portions.pdf>
- 42 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ja WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>
- 43 WFP & IOM 2020: Populations at risk: Implications of COVID-19 for hunger, migration and displacement. An analysis of food security trends in major migration hotspots. 64 sivua. https://www.iom.int/sites/default/files/populations_at_risk_-_implications_of_covid-19_for_hunger_migration_and_displacement.pdf
- 44 UN Human Rights Council 2020: Right to food. Report of the Special Rapporteur on the right to food, Michael Fakhri. A/HRC/46/33. <https://undocs.org/A/HRC/46/33>

ILO 2020: COVID-19 and the impact on agriculture and food security. ILO Sectoral Brief, 17 April 2020. 7 sivua. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/briefingnote/wcms_742023.pdf
- 45 Ricciardi, V., Ramankutty, N., Mehrabi, Z., Jarvis, L. & Chookalingo, B. 2018: How much of the world's food do small-holders produce? Global Food Security 17: 64-72. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2018.05.002>

HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>

- 46 Ulkomministeriö, Kehityspoliittinen osasto, Sanna-Liisa Taivalmaa 2020: Ruokaturva, maatalous ja maaseutukehitys Suomen kehitysyhteistyössä 2020. Sisäinen muistio. 9 sivua.
- HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 47 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- ILO 2020: COVID-19 and the impact on agriculture and food security. ILO Sectoral Brief, 17 April 2020. 7 sivua. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/briefingnote/wcms_742023.pdf
- 48 Lähde, V. 2019: Mitä maailman nälän voittaminen vaatii? Alue ja Ympäristö 48 (1): 124 – 136. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/79663>
- 49 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 50 World Bank 2020: Poverty and Shared Prosperity 2020: Reversals of Fortune. Washington, DC, World Bank. Doi: 10.1596/978-1-4648-1602-4.
- 51 ILO 2020: COVID-19 and the impact on agriculture and food security. ILO Sectoral Brief, 17 April 2020. 7 sivua. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/briefingnote/wcms_742023.pdf
- 52 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 53 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 54 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 55 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 56 ILO 2020: COVID-19 and the impact on agriculture and food security. ILO Sectoral Brief, 17 April 2020. 7 sivua. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/briefingnote/wcms_742023.pdf
- 57 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- Oxfam 2019: Gender inequalities and food insecurity. Ten years after the food price crises, why are women farmers still food-insecure. Oxfam GB, Oxford, UK. 60 sivua. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/gender-inequalities-and-food-insecurity-ten-years-after-the-food-price-crisis-w-620841/>
- 58 FAO 2011. Role of women in agriculture. ESA Working Paper no. 11-02. 48 sivua. <http://www.fao.org/3/am307e/am307e00.pdf>
- Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 59 FAO 2011. Role of women in agriculture. ESA Working Paper no. 11-02. 48 sivua. <http://www.fao.org/3/am307e/am307e00.pdf>
- Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 60 UN Human Rights Council 2020: Right to food. Report of the Special Rapporteur on the right to food, Michael Fakhri. A/HRC/46/33. <https://undocs.org/A/HRC/46/33>
- 61 Bailey, M., Easton-Calabria, E., McDowell, S., Heinrich, D. & Kruczkiewicz, A. 2021: Interventions to improve food security in a changing climate in Southern Africa. Working paper. Climate Centre & Finnish Red Cross. 41 sivua. <https://www.punainenristi.fi/tyomme/kansainvalinen-apu/kehitysyhteistyö/ilmastoriskit/>
- 62 Global Network Against Food Crises & Food Security Information Network 2021: Global Report on Food Crisis 2021. Joint analysis for better decisions. <http://www.fightfoodcrises.net/grfc-2021/en/>
- 63 FAO & IFPRI 2017: Conflict, migration and food security. The role of agriculture and rural development FAO-IFPRI Joint Brief. 4 sivua. <http://www.fao.org/3/i7896e/i7896e.pdf>

- 64 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- Bailey, M., Easton-Calabria, E., McDowell, S., Heinrich, D. & Kruczkiewicz, A. 2021: Interventions to improve food security in a changing climate in Southern Africa. Working paper. Climate Centre & Finnish Red Cross. 41 sivua. <https://www.punainenristi.fi/tyomme/kansainvalinen-apu/kehitysyhteisty/ilmastoriskit/>
- 65 IPCC 2020: Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems [P.R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.- O. Pörtner, D. C. Roberts, P. Zhai, R. Slade, S. Connors, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, J. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, K. Kissick, M. Belkacemi, J. Malley, (eds.)]. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- 66 Kummu, M., Heino, M., Taka, M., Varis, O. & Viroli, D. 2021: Climate change risks pushing one-third of global food production outside the safe climatic space. *One Earth* 4: 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2021.04.017>
- 67 FAO 2019: The state of the world's biodiversity for food and agriculture. Bélanger, J. & Pilling, D. (eds). FAO Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture Assessments. Rome. 572 sivua. <http://www.fao.org/3/CA3129EN/CA3129EN.pdf>
- 68 Roe, D., Seddon, N. and Elliott, J. 2019: Biodiversity Loss is a Development Issue: A Rapid Review of Evidence. International Institute for Environment and Development, IIED, London. 24 sivua. <https://pubs.iied.org/sites/default/files/pdfs/migrate/17631IIED.pdf>
- 69 Biodiversity International, 2017: Mainstreaming Agrobiodiversity in Sustainable Food Systems: Scientific Foundations for an Agrobiodiversity Index. Bioversity International, Rome. 180 sivua.
- 70 OECD 2021: Making Better Policies For Food Systems. . https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/making-better-policies-for-food-systems_ddfba4de-en
- Benton, T., Bieg, C., Harwatt, H., Pudasaini, R. & Wellesley, L. 2021: Food system impacts on biodiversity loss. Three levers for food system transformation in support of nature. Research Paper. Energy, Environment and Resources Programme. Chatham House, London. 75 sivua. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-02/2021-02-03-food-system-biodiversity-loss-benton-et-al_0.pdf
- 71 IPCC 2020: Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems [P.R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.- O. Pörtner, D. C. Roberts, P. Zhai, R. Slade, S. Connors, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, J. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, K. Kissick, M. Belkacemi, J. Malley, (eds.)]. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- 72 Gerten, D., Heck, V., Jägermeyr, J., Boudry, B.L., Fetzer, I., Jalava, M., Kummu, M., Lucht, W., Rockström, J., Schaphoff, S. & Schellnhuber, J. 2020: Feeding ten billion people is possible within four terrestrial planetary boundaries. *Nature Sustainability* 3: 200-208. <https://doi.org/10.1038/s41893-019-0465-1>
- 73 UN Environment (2019). Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet, Healthy People. Nairobi. DOI 10.1017/9781108627146.
- 74 Poore, J. & Nemecek, T. 2018: Reducing food's environmental impacts through producers and consumers. *Science* 360 (6392): 987-992. DOI: 10.1126/science.aag0216
- 75 EAT-Lancet Commission 2019. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food, Planet, Health. Summary report. https://eatforum.org/content/uploads/2019/07/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf
- 76 Tilman, D., Clark, M., Williams, D.R., Kimmel, K., Polasky, S. & Packer, C. 2017: Future threats to biodiversity and pathways to their prevention. *Nature* 546: 73-81. <http://dx.doi.org/10.1038/nature22900>
- IPCC 2020: Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems [P.R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.- O. Pörtner, D. C. Roberts, P. Zhai, R. Slade, S. Connors, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, J. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, K. Kissick, M. Belkacemi, J. Malley, (eds.)]. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- OECD 2021: Making Better Policies For Food Systems. . https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/making-better-policies-for-food-systems_ddfba4de-en
- 77 Benton, T., Bieg, C., Harwatt, H., Pudasaini, R. & Wellesley, L. 2021: Food system impacts on biodiversity loss. Three levers for food system transformation in support of nature. Research Paper. Energy, Environment and Resources Programme. Chatham House, London. 75 sivua. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-02/2021-02-03-food-system-biodiversity-loss-benton-et-al_0.pdf

- 78 UN Environment (2019). Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet, Healthy People. Nairobi. DOI 10.1017/9781108627146.
- Benton, T., Bieg, C., Harwatt, H., Pudasaini, R. & Wellesley, L. 2021: Food system impacts on biodiversity loss. Three levers for food system transformation in support of nature. Research Paper. Energy, Environment and Resources Programme. Chatham House, London. 75 sivua. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-02/2021-02-03-food-system-biodiversity-loss-benton-et-al_0.pdf
- 79 IPBES 2016: The assessment report of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services on pollinators, pollination and food production. Potts, S.G., Imperatriz-Fonseca, V.L. & Ngo, H.T. (eds). Secretariat of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, Bonn. 552 sivua. <https://ipbes.net/assessment-reports/pollinators>
- 80 IPCC 2020: Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems [P.R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.-O. Pörtner, D. C. Roberts, P. Zhai, R. Slade, S. Connors, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, J. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, K. Kissick, M. Belkacemi, J. Malley, (eds.)]. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- Benton, T., Bieg, C., Harwatt, H., Pudasaini, R. & Wellesley, L. 2021: Food system impacts on biodiversity loss. Three levers for food system transformation in support of nature. Research Paper. Energy, Environment and Resources Programme. Chatham House, London. 75 sivua. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-02/2021-02-03-food-system-biodiversity-loss-benton-et-al_0.pdf
- 81 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 82 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S.-L. 2014: Nälkä ja yltäkyläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- UN Environment (2019). Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet, Healthy People. Nairobi. DOI 10.1017/9781108627146.
- OECD 2021: Making Better Policies For Food Systems. . https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/making-better-policies-for-food-systems_ddfba4de-en
- 83 USAID 2016: Fishing for Food Security. The Importance of Wild Fisheries for Food Security and Nutrition. United States Agency for International Development. 55 sivua. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/pa00m1t3.pdf>
- FAO 2020: The State of World Fisheries and Aquaculture. Sustainability in Action. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. 224 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9229en/ca9229en.pdf>
- OECD 2021: Making Better Policies For Food Systems. . https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/making-better-policies-for-food-systems_ddfba4de-en
- 84 Searchinger, T., Waite, R., Hanson, C., Ranganathan, J. & Matthews, E. 2018: World Resources Report: Creating a Sustainable Food Future. A Menu of Solutions to Feed Nearly 10 Billion People by 2030. Synthesis Report. WRI in partnership with World Bank, UN Environment, UNDP, CIRAD and INRA. 96 sivua. <https://www.wri.org/research/creating-sustainable-food-future>
- OECD 2021: Making Better Policies For Food Systems. . https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/making-better-policies-for-food-systems_ddfba4de-en
- 85 IPCC 2020: Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land: an IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems [P.R. Shukla, J. Skea, E. Calvo Buendia, V. Masson-Delmotte, H.-O. Pörtner, D. C. Roberts, P. Zhai, R. Slade, S. Connors, R. van Diemen, M. Ferrat, E. Haughey, S. Luz, S. Neogi, M. Pathak, J. Petzold, J. Portugal Pereira, P. Vyas, E. Huntley, K. Kissick, M. Belkacemi, J. Malley, (eds.)]. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers/>
- 86 Ibid. 85.
- 87 Ibid. 85.
- 88 Ibid. 85.
- 89 Kummu, M., Heino, M., Taka, M., Varis, O. & Viroli, D. 2021: Climate change risks pushing one-third of global food production outside the safe climatic space. One Earth 4: 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2021.04.017>
- 90 UN WomenWatch 2009: Women, Gender Equality and Climate Change. Fact Sheet. 11 sivua. https://www.un.org/womenwatch/feature/climate_change/downloads/Women_and_Climate_Change_Factsheet.pdf

- 91 D'Odorico, P., Carr, J.A., Laio, F., Ridolfi, L. & Vandoni, S. 2014: Feeding humanity through global food trade. *Earth's Future* 2: 458-469. Doi:10.1002/2014EF000250
- HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 92 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 93 FAO 2015: The State of Agricultural Commodity Markets 2015-2016. Trade and food security: achieving a better balance between national priorities and the collective good. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. 89 sivua. <http://www.fao.org/3/i5090e/i5090e.pdf>
- 94 Barlow, P., Loopstra, R., Tarasu, V. & Reeves, A. 2020: Liberal trade policy and food insecurity across the income distribution: an observational analysis in 132 countries, 2014-17. *The Lancet Global Health* 8 (8): E1090-E1097. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(20\)30263-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(20)30263-1)
- McKee, M. & van Schalwyk, M. 2020: Winners and losers in the global trade in food. Comment. *The Lancet Global Health* 8 (8): E985-E986. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(20\)30304-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(20)30304-1)
- 95 Balaam, D. N. 2004: Agricultural Trade Policy. In Hocking, B. & McGuire, S. (eds.): *Trade Politics*. 2nd edition. London and New York, Routledge. Sivut 165-178.
- Goodison, P. 2007: EU Trade Policy and the Future of Africa's Trade Relationship with the EU. *Review of African Political Economy* 34 (112): 247-266
- FAO 2015: The State of Agricultural Commodity Markets 2015-2016. Trade and food security: achieving a better balance between national priorities and the collective good. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. 89 sivua. <http://www.fao.org/3/i5090e/i5090e.pdf>
- 96 FAO 2015: The State of Agricultural Commodity Markets 2015-2016. Trade and food security: achieving a better balance between national priorities and the collective good. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. 89 sivua. <http://www.fao.org/3/i5090e/i5090e.pdf>
- 97 Morrissey Oliver 2002: Costs, benefits and risks from trade: theory and practice for food security. Presented at the FAO Expert Consultation on Trade and Food Security: Conceptualizing the Linkages. Rome 11-12 July 2002.
- 98 Lähde, V. 2019: Mitä maailman nälän voittaminen vaatii? *Alue ja Ympäristö* 48 (1): 124 – 136. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/79663>
- HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- Oxford Business Group 2021: Agriculture in Africa 2021. 35 sivua. https://oxfordbusinessgroup.com/sites/default/files/blog/specialreports/960469/OCP_Agriculture_Africa_Report_2021.pdf
- 99 Lähde, V. 2019: Mitä maailman nälän voittaminen vaatii? *Alue ja Ympäristö* 48 (1): 124 – 136. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/79663>
- 100 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 101 FAO 2015: The State of Agricultural Commodity Markets 2015-2016. Trade and food security: achieving a better balance between national priorities and the collective good. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. 89 sivua. <http://www.fao.org/3/i5090e/i5090e.pdf>
- 102 Lähde, V. 2020: Ruokajärjestelmän menestyksessä muhivat kriisit. Blogi-kirjoitus Bios-tutkimusyksikön sivuilla 20.5.2020. <https://bios.fi/ruokajarjestelman-menestyksessa-muhivat-kriisit/>
- 103 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 104 Ibid. 103.
- 105 Ibid. 103.
- 106 HLPE 2019: Agroecological and other innovative approaches for sustainable agriculture and food systems that enhance food security and nutrition. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 163 sivua. <http://www.fao.org/3/ca5602en/ca5602en.pdf>

- 107 HLPE. 2017: Nutrition and food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 152 sivua. <http://www.fao.org/3/i7846e/i7846e.pdf>
- 108 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 109 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitallibrary.un.org/record/3850014>
- 110 UNFPA 2020: Costing the three transformative results. The cost of the transformative results UNFPA is committed to achieving by 2030. https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Transformative_results_journal_23-online.pdf
- 111 WHO 2019: High rates of unintended pregnancies linked to gaps in family planning services: New WHO study. <https://www.who.int/news/item/25-10-2019-high-rates-of-unintended-pregnancies-linked-to-gaps-in-family-planning-services-new-who-study>. Viitattu 23.4.2021.
- 112 Smith, E. & Smith, R. 2015: Family planning improves food security. Evidence from studies in low- and middle-income countries. Brief. USAID, Health Policy Project. 6 sivua. https://www.healthpolicyproject.com/pubs/692_FPFoodSecurity.pdf
- 113 United Nations Economic and Social Council, Commission on Population and Development. Report of the Secretary-General 2020: Population, food security, nutrition and sustainable development. E/CN.9/2020/2. <https://digitallibrary.un.org/record/3850014>
- 114 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 115 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- Bailey, M., Easton-Calabria, E., McDowell, S., Heinrich, D. & Kruczkiewicz, A. 2021: Interventions to improve food security in a changing climate in Southern Africa. Working paper. Climate Centre & Finnish Red Cross. 41 sivua. <https://www.punainenristi.fi/tyomme/kansainvalinen-apu/kehitysyhteisty/ilmastoriskit/>
- 116 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 117 Bailey, M., Easton-Calabria, E., McDowell, S., Heinrich, D. & Kruczkiewicz, A. 2021: Interventions to improve food security in a changing climate in Southern Africa. Working paper. Climate Centre & Finnish Red Cross. 41 sivua. <https://www.punainenristi.fi/tyomme/kansainvalinen-apu/kehitysyhteisty/ilmastoriskit/>
- 118 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 119 European Commission 2019: An Africa-Europe Agenda for Rural Transformation. Report by the Task Force Rural Africa. 72 sivua. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/international-cooperation/africa/eu-africa-partnership_en
- 120 IFPRI 2020: 2020 Global Food Policy Report: Building Inclusive Food Systems, International Food Policy Research Institute, Washington DC. <https://doi.org/10.2499/9780896293670>
- 121 European Commission 2019: An Africa-Europe Agenda for Rural Transformation. Report by the Task Force Rural Africa. 72 sivua. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/international-cooperation/africa/eu-africa-partnership_en
- 122 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 123 Karttunen, K., Kuhmonen, T. & Savikurki, A. 2019: Tuntematon ruokajärjestelmä. Eväitä kokonaisuuk-sien ymmärtämiseen. E2 Tutkimus. 66 sivua. <https://www.e2.fi/hankkeet-ja-julkaisut/julkaisut/tuntematon-ruokajärjestelmä-eväitä-kokonaisuuksien-ymmärtämiseen>

- 124 Razeen, S. 2004: The WTO in Perspective. In Hocking, Brian and McGuire, Steven (eds.): Trade Politics. 2nd edition. London and New York, Routledge. Sivut 105-119.
- Stiglitz, J. E. & Charlton, A. 2005: Fair Trade for All: How Trade Can Promote Development. Oxford University Press. Oxford & New York.
- Odell, J. S. (ed.) 2006: Negotiating Trade: Developing Countries in the WTO and NAFTA. Cambridge University Press, Cambridge.
- 125 Karttunen, K., Kihlström, L. & Taivalmaa, S-L. 2014: Nälkä ja yltäkylläisyys. Ruokaturva maailmassa. Gaudeamus, Helsinki. 253 sivua.
- 126 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 127 HLPE. 2017: Nutrition and food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 152 sivua. <http://www.fao.org/3/i7846e/i7846e.pdf>
- 128 UN Human Rights Council 2020: Right to food. Report of the Special Rapporteur on the right to food, Michael Fakhri. A/HRC/46/33. <https://undocs.org/A/HRC/46/33>
- Cotula, L. 2020: Stopping land and policy grabs in the shadow of COVID-19. Blogi-kirjoitus International Institute for Environment and Development sivuilla. <https://www.iied.org/stopping-land-policy-grabs-shadow-covid-19> Viitattu 23.4.2021.
- 129 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 130 HLPE. 2017: Nutrition and food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 152 sivua. <http://www.fao.org/3/i7846e/i7846e.pdf>
- HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 131 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 132 HLPE. 2017: Nutrition and food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 152 sivua. <http://www.fao.org/3/i7846e/i7846e.pdf>
- 133 HLPE 2020: Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. 112 sivua. <http://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
- 134 Suomen kehityspoliitikan tila 2019: Globaali vastuuta yli hallituskausien ja hallintorajojen. Kehityspoliittinen toimikunta. Vuodesta 2015 lähtien Agenda2030 ja sen tavoitteet muodostavat yhteisen ohjenuoran kestävän kehityksen johdumukaiselle edistämiseksi. OECD on laatinut tähän myös suosituksia. <https://www.oecd.org/gov/pcsd/oecd-recommendation-on-policy-coherence-for-sustainable-development.htm> Viitattu 26.5.2021.
- 135 EAT-Lancet Commission 2019. Healthy Diets From Sustainable Food Systems. Food, Planet, Health. Summary report. https://eatforum.org/content/uploads/2019/07/EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf
- 136 OECD 1996: Building Policy Coherence. Public Management Occasional Papers, OECD, Paris.
- OECD 2005a: The Development Dimension, Policy Coherence for Development Promoting Institutional Good Practice. OECD Publishing, Paris.
- OECD 2005b: The Development Dimension, Agriculture and Development: The Case for Policy Coherence. OECD Publishing, Paris.
- OECD 2006: The Development Dimension, Trade, Agriculture and Development: Policies Working Together. OECD Publishing, Paris.
- OECD 2019: Recommendation of the Council on Policy Coherence for Sustainable Development. OECD/LEGAL/0381. 11 sivua. <https://www.oecd.org/gov/pcsd/recommendation-on-policy-coherence-for-sustainable-development-eng.pdf>
- 137 OECD 2021: Making Better Policies For Food Systems. . https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/making-better-policies-for-food-systems_dffb4de-en

- 138 Euroopan komissio 2020: Pellolta pöytään –strategia oikeudenmukaista, terveyttä edistävää ja ympäristöä säästävää elintarvikejärjestelmää varten. Komission tiedonanto Euroopan Parlamentille, Neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja Alueiden komitealle. Bryssel 20.5.2020. COM (2020) 381 final. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ea0f9f73-9ab2-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0005.02/DOC_1&format=PDF
- Euroopan komissio 2020: Vuoteen 2030 ulottuva EU:n biodiversiteettistrategia. Luonto takaisin osaksi elämää. Komission tiedonanto Euroopan Parlamentille, Neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja Alueiden komitealle. Bryssel 20.5.2020. COM (2020) 381 final. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0006.02/DOC_1&format=PDF
- 139 European Commission 2018: Commission Staff Working Document. Impact Assessment. Accompanying the document (COM 2018: 392 final; 393 final; 394 final & 305 final). Brussels, 1.6.2018. SWD (2018) 301 final. PART 3/3. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018SC0301>
- 140 Huuskonen, H. 2020: Green deal ja Pellolta pöytään -strategia Euroopan unionin yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksessa. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 82. Luonnonvarakeskus, Helsinki. 25 sivua. https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/546452/luke-luobio_82_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Niemi, J. 2020: EU:n maatalouspolitiikan uudistus – menetetty mahdollisuus? Blogiartikkeli Luken sivuilla. <https://www.luke.fi/blogi/eun-maatalouspolitiikan-uudistus-menetetty-mahdollisuus/> Viitattu 23.4.2021.
- 141 Ulkoministeriö 2021: Kehityspolitiikan ylivaalikautinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 23. 38 sivua. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-606-8>
- 142 Ministry for Foreign Affairs of Finland 2020: Theories of Change and Aggregate Indicators for Finland's Development Policy 2020. <https://um.fi/documents/35732/0/theories-of-change-and-aggregate-indicators-for-finlands-development-policy-2020.pdf/7bc4d7f2-ffc8-5f4d-8382-43193fd887e8?t=1619609986346>
- 143 Taivalmaa, S.-L. 2020: Ruokaturva, maatalous ja maaseutukehitys Suomen kehitysyhteistyössä 2020. Ulkoministeriö, Kehityspoliittinen osasto, Toimialapolitiikan yksikkö. Muistio, 27.11.2020, 5CG64512RC-14.
- 144 Ministry for Foreign Affairs of Finland 2020: Theories of Change and Aggregate Indicators for Finland's Development Policy 2020. <https://um.fi/documents/35732/0/theories-of-change-and-aggregate-indicators-for-finlands-development-policy-2020.pdf/7bc4d7f2-ffc8-5f4d-8382-43193fd887e8?t=1619609986346>
- 145 Ulkoministeriö 2021: Suomen Afrikka-strategia: Kohti vahvempaa poliittista ja taloudellista kumppanuutta. Valtioneuvoston julkaisuja 19. 19 sivua. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-951-9>
- 146 Tilastotiedot Ulkoministeriön kehityspoliittisen osaston kehitysyhteistyön hallinto- ja oikeusyksiköstä.
- 147 Taivalmaa, S.-L. 2020: Ruokaturva, maatalous ja maaseutukehitys Suomen kehitysyhteistyössä 2020. Ulkoministeriö, Kehityspoliittinen osasto, Toimialapolitiikan yksikkö. Muistio, 27.11.2020, 5CG64512RC-14.
- 148 Ibid. 147.
- 149 Ibid. 147.
- 150 Finnfund. Kestävä maatalous. Finnfundin nettisivut <https://www.finnfund.fi/investoiminen/toimialat/maatalous/> Viitattu 23.4.2021.
- 151 Tilastotiedot Ulkoministeriön kehityspoliittisen osaston kehitysyhteistyön hallinto- ja oikeusyksiköstä.
- 152 Ulkoministeriö 2021: Kehityspolitiikan ylivaalikautinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 23. 38 sivua. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-606-8>
- 153 Ministry for Foreign Affairs of Finland 2013: Food security in developing countries can be enhanced through an interplay of policies. Food security pilot as a part of the implementation of Finland's Development Policy Programme. Executive summary. 12 sivua. https://um.fi/documents/35732/48132/food_security_pilot_summary